
■ ZORA ■

GLASILO KATOLIŠKO-NARODNEGA DIJAŠTVA
IN KATOL. AKADEMIČNEGA STAREŠINSTVA

ZORA IZHAJA VSAK
MESEC DVAJSETEGA
Z LEPOSLOVNO PRI-
LOGO TER STANE CE-
LOLETNO K 5.—, ZA
DIJAKE K 3.—

LETNIK XX. ■ ■ ■ ZV. 5. IN 6.
1913 ♦ LJUBLJANA ♦ 1914

— TISKA KATOLIŠKA TISKARNA V LJUBLJANI —

Vsebina:

	Stran
All je katolicizem ubijal narodnost? (Dr. A. Zupan)	129
S. L. K. A. (France Stelè)	133
Delo za ljudsko izobrazbo. (Dominik Zvokelj)	135
Kultura in žena. (Narte Velikonja)	139
† Frid. Jodl. (Dr. B. M.)	144
Glasnik	146
Visokošolski vestnik	150
Srednješolski vestnik	152
Kulturna vprašanja	153
Starešinski vestnik	157

Leposlovna priloga.

Literarno pismo mladim prijateljem. (Narte Velikonja)	165
Pisma. (Adolfa Simsič)	166
Glas od juga. (France Bevk)	167
Veselje. (Jos. Lovrenčič)	168
Pesem. (A. B.)	168
Vipavska. (Pisma)	168
Skoz noč brez neba. (Čeb. André)	169
V poletnem večeru. (Jože V.)	169
Pesem. (Fedor Z.)	169
Trenutki. (Savin Rusmir)	170
Zimska. (Anton Ošaben)	170
Skrivnostna roža. (Mojmir Savov)	170
Mornar. (Bogdan)	171
Pesem. (Savin Rusmir)	171
Pogledi. (France Bevk)	172
Moč časa. (Mojmir Savov)	173
Večer za večerom ... (Adolfa Simsič)	175
Listnica uredništva	176
Književnost in umetnost	177

Slov. dijaška zveza, Ljubljana, Ljudski dom I. — Slov. katol. akadem. društvo »Danica«, Dunaj, VIII., Schönbornngasse 9, Parterre, 4. — Slov. katol. akadem. društvo »Zarja«, Gradec, Prokopigasse 12. / II. — »Dan«, Praga, II., Voršilská ul. 1. — S. Liga K. A., Dunaj, VIII., Schönbornngasse 9, Parterre.

**Uredništvo „Zore“: Vinko Tavčar, stud. phil.
Dunaj (Wien) XII. Murlingengasse 41 II/16.**

Naročnina naj se blagovoli pošiljati s čeki poštne hran. ali po nakaznici
upravnistvu »Zore«, Ljubljana, pisarna Katoliške tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ludovik Tomažič.

Dr. A. Zupan:

Ali je katolicizem ubijal narodnost?

Spričo razmer si mora dijak biti glede tega vprašanja na jasnem, saj je z njim združeno i drugo vprašanje, more li stopiti v vrste katoliškega študentovstva, če hoče ostati naroden. Spojitev teh dveh vprašanj je sicer narejena po raznih krikih o brezdomovinstvu in podobnem, a dejstveno obstoja. Krivični in po pobitju perfidni napadi so se dvigali proti Cerkvi in njenemu nauku in se bodo še dvigali, zakaj kjer ni volje, tam i logika ne premore. Cerkev ni narodna, katoličanstvo je obče, to je prav; a iz dejstva, da se v katolicizmu zaradi njegovega božjega znaka občenitosti ne morejo tako nebožje misli o narodni cerkvi in veri udejstviti, sklepati, da je Cerkev protinarodna, katolicizem smrt narodnosti, to je pomanjkanje vsake logike. Je krivica, in sicer velika krivica do božje ustanove Kristusove in tudi zgodovina zavrača to obrekovanje.

Kaj pravi logika k razmerju katolicizma do narodnosti? Presodimo najprvo božje nauke Kristusove v razmerju do narodnosti. Kristus je s svojo božjo avtoriteto potrdil in razjasnil naravni pravni zakon in mu dodal božji pozitivni zakon novega zakona. Naravnira potem pa spoznavamo naravni zakon s pametjo. Pamet pa res obsoja absolutno narodnost, t. j. ono, ki je človeku vse, zakaj razum jasno spozna, da človekov cilj ni ta svet, da je človek kot telesno-duhovno bitje po namenu Stvarnika določen za popolno osrečljive dobrine posmrtnega življenja. In to določbo za onstransko dobrino in to neskončno je Bog zapisal z neizbrisnim pismom v naravo človekovo in zato mora um, razmišljujoč o naravi človekovi, obsoditi vse, kar substituirá neskončnemu onstranskemu cilju človekovemu surogat končne dobrine, torej tudi teorijo absolutne narodnosti. In ta absolutna narodnost, kako bi tudi zadovoljila človeka, ali se ne bi človek brez Boga obrnil rajši do senzualistično-hedonističnega materializma? Obsoja tudi um ekskluzivno narodnost kot krivico nasproti drugim narodom in lažnivo, var-

ljivo in uspravajočo za lastni narod. A ni obsojena s tem od naravnega zakona vsaka narodnost, ni obsojena pravica in ljubezen do maternega jezika in do vsega z njim naravno spojenega in iz njega naravno izvirajočega. Saj je zapisan čut do naroda v srce in samo dejstvo rojstva že daje rojencu pravico do narodnosti. Je torej ta pravica prirojena. Je namreč narodnost končno dobro in do vsega dobrega ima človek pravico. In pravičnost nalaga tudi dolžnost ljubezni do naroda, zakaj ta narod je človeku dal mnogo in zakon pravičnosti je zakon primerne povračitve. Veže pa i hvaležnost človeka na narod, hvaležnost za vse, kar je prejel od njega. Tako naravni zakon daje pravico do narodnosti in nalaga tudi dolžnost. In ta naravni zakon je potrjen v katolicizmu z novo sankcijo božjega razodetja, torej katolicizem, v kolikor vsebuje razodeti naravni zakon, ne more ubijati narodnosti. Morda jo ubija pozitivni zakon? zakon ljubezni do bližnjega? Res, omejuje jo z novo sankcijo v mejah pravičnosti, a ubije je ne. Saj ni v razodetju pisano nikjer, da moramo vse ljudi ljubiti enako, da, nasprotno, razodetje, ki narave ni strlo, marveč jo le dvignilo, je potrdilo dolžnosti in pravice krvne vezi v četrti zapovedi dekaloga. In Kristus, ali ni bil sveti Janez ljubljenec Gospodov?

V svrhu ohranitve in razširitve razodete resnice in prekvašenja sveta je Gospod ustanovil Cerkev. In ta božja ustanova je združila vse narode v Kristusu, ona je katoliška — vesoljna. Ali ni s to združitvijo nehala različnost narodov, s to vesoljnostjo posebnosti narodnosti, s to enoto mnoštvo narodnih individualizacij? Ne! Zakaj enota — ta čudežno vzvišena enota je le enota pravi, vere, z njo ne neha različnost v drugih stvareh, torej tudi ne v narodnosti, v kolikor nje elementi niso v nasprotju s to enotno pravico in vero. Cerkev je dobila od božjega Ustanovnika vesoljno poslanstvo in da more izvršiti to svoje apostolstvo, se mora narodno prilagoditi, mora iz božje oblige vpoštevati jezike in posebnosti narodov, da jih more poučiti in tako prekrasiti z milostjo Sv. Duha.

Pa ne le da katolicizem tudi v svoji konkretni formi v Cerkvi ne more biti narodnosti — prav pojmljeni — nasproten, tudi pozitivnih moči je prinesel. Katolicizem je aktiven, podaja nadnaravnih sil v milosti in tako mora biti, če se udejstvuje, silna moč v življenju posameznikov in narodov. Te moči mora postati posredno deležna i narodnost. Katolicizem plemeniti. Plemeniti človek je pa dovzeten za vse plemenito, torej tudi za nežne vezi njegovega srca do naroda in do tega, kar narod naredi narod, do narodnosti. Vzgaja pa življenje po katoliški veri značaje-kremenjake. In ti spoštujejo pravice in izpolnjujejo dolžnosti,

ne prodajo za kos belega kruha tega, kar jim je dala mati. In končno je Cerkev varihinja pravice in ljubezni med posamezniki in narodi, katolicizem z večno sankcijo sankcionira pravičnost. In ali ni pravičnost fundament narodov, zagotovitev obstanka in razvitka narodnosti, do katere imajo udje dotičnega naroda naravno pravico? Da, če bi narodi bili pravični kakor zahteva katolicizem, ne bi bilo zatiranja, preganjanja med narodi, narodi bi si bili pravični in obzirni, narodnostni obstanek gotov. »Da bi se njen (t. j. Cerkve) nauk o vzdrževanju pravega reda ukoreninil z ozirom na nacionalni afekt, bi bila pot miru med narodi gladka«.¹

Površen pogled v zgodovino nas o tem potrdi. Res, da žc iz narave katolicizma sledi, da kot tak ni sovražnik narodnosti, a vendar je upreti pogled i v zgodovino. Že Kristus sam je ljubil narod, ki mu je pripadal po človeški naravi. Ves evangelij nam o tem priča. Ni se sramoval zasramovanega Nazareta, ne izraelskega ljudstva. In ljubil je to ljudstvo, delal zanj, je učil, mu delil dobrote, in ko je bilo vse to zastonj, se je bridko zjokal nad mestom. Sam je priznal, da jih je zbiral kot koklja piščeta. In apostol narodov, ali je zatajil svoj rod? Ni ga, opetovano v svojih listih izpoveda svoje izraelstvo.² In ko je Cerkev stopila v javnost, ali ni ta vstop jasen dokaz, da katolicizem ne ubija narodnosti? Na binkoštni praznik — rojstveni dan Cerkve — so prejeli apostoli dar jezikov, karizmo glosolalije. Vsi narodi so jih slišali govoriti v svojem jeziku. In temu je ostala Cerkev zvesta. S splošno zapovedjo oznanjevanja božje besede je združena nje naravno umljiva zapoved propovedi v jeziku ljudstva. In misijonarjem vedno nalaga učenje jezikov. Znan je iz prvodobne cerkvene zgodovine spor glede observacije Mozesove postave s strani pokristjanjenih poganov. In rešil se je spor na prvem občnem zboru v Jeruzalemu v prilog krščenih poganov. Tako je Cerkev že tedaj dokumentirala, da so ji vsi narodi enaki, in ni silila poganov, da postanejo prej judje in potem šele kristjani. In izpreobrnjeni Grki in Rimljani in barbari niso nehali biti Grki in Rimljani in barbari. Tem tradicijam je ostala Cerkev vedno zvesta. Poglejmo samo v srednji vek! To je katoliški vek, in vendar cvete narodna kultura. Nemci so doživeli v svojem slovstvu svojo prvo klasično dobo, viteštvo cvete, umetnost se dviga, in to katoliška umetnost. Pa kljub temu, da ji je katoliška misel vdahnjena, vendar diha v nji naroden duh. Le glejmo gotske cerkve, kipe in slike! Že po sredi deve-

¹ Dr. Frind, *Das sprachliche und sprachlich-nationale Recht*; Wien 1899, 352.

² Prim. Mahnič, *Več luči!* str. 163 ss.

tega stoletja so imeli Nemci svoje cerkvene pesmi.¹ Ljudske — takozvane župnijske šole so bile gosto nasejane.² In če se ozremo na začetke evropskih slovstev, niso-li verski, katoliški? Sveto pismo Wulfila, naši brizinski spomeniki itd. Ali ni Cerkev gojila vedno narodnega jezika na prižnici in v šoli? Duhovniki so bili in so še borilci narodnih pravic. Peter Skarga, ki je izkušal oteti Poljsko poloma, je bil jezuit. To je par dejstev, ki bi se dala z natančnim študijem še pomnožiti. Koliko častnega za Cerkev v tem oziru morejo pripovedovati še misijoni in kako vsa ta njih pripovedovanja potrjuje tiskarna Propagande v središču katoličanstva. Vse to pa spričuje, da Cerkev in ž njo katolicizem nista sovražnika narodnosti, da res ne gojita narodnosti kot svoj cilj, ker tedaj bi izgubila svoj nadnaravni značaj, a da kljub temu narodnosti ne prezirata. Nista ji nasprotna, marveč kot ustanovi Njega, ki je večni izvor vse pravice, kot čuvarja pravice čuvata narodnost. »Cerkev ni bila nikdar sovražnica, marveč varhinja narodnega bitja.«³

Kdor pojmi narodnost absolutno ali ekskluzivno, ta sme in mora trditi, da jo katolicizem ubija in jo je ubijal, a isto dela ž njo naravni zakon, ker je taka narodnost etiško absurdna. Kdor pa narodnost umeje prav in hoče dati vsakomur svoje ter biti pravičen in resničen i v sodbah o svojem narodu in ljubi svoj narod, dela zanj in trpi, ta ni v nasprotju s katolicizmom, nasprotno, dobil bo v njem močno zaslombo za svoje delo. V tem istem katolicizmu bo dobil i sredstvo, da reši svoj narod, če ga bo po njegovih zapovedih in z uporabo njegovih sredstev vzgajal v poštenem in zdravem družinskem življenju ter mu zbudil z energijo za vse plemenito vred veliko ljubav do lastne grude.

»Ne bojmo se — narodnost ni v Jezusu Kristusu ničesar izgubila; kakor je on ohranil in izpopolnil naravo in kar je v njej dobrega, tako je dobila tudi narodnost v njem svojega odrešenika in izpopolnjevalca.«⁴

¹ Wetzer und Wette's Kirchenlexikon pod Kirchenlied.

² Ib. pod Volksschule.

³ Frind o. c. 345.

⁴ Mahnič, Več luči! 163.

France Stelè:

S. L. K. A.

Misli ob petletnici.

S. L. K. A. se je razvila čisto organično iz dotedanjega razvoja katoliške struje med avstrijskim slovanskim dijaštvom. Slovenci in Hrvatje smo bili že od začetka v najožjih stikih; tudi Čehi so se organizirali v ozki zvezi z nami. Na skupnih sestankih o velikih počitnicah, na katerih so se sešli delegati različnih organizacij, se je že poprej večkrat pojavila misel tudi formelne ožje zveze. Da smo to idejo realizirali ravno leta 1909., za to sta bila merodajna posebno dva zunanja vzroka: Slovanska »Unia« v parlamentu in Wahrmundova afera, ki ji je sledil štrajk na vseh avstrijskih visokih šolah.

Slovanska Unia je pripomogla v toliko, da je bila takrat ožja zveza vseh slovanskih narodnosti v Avstriji politično in kulturno pri vseh Slovanih popularna in je vsaka tozadevna akcija našla živahen odmev. Napačno pa bi bilo, če bi kdo trdil, da je Slovanska Unia na ustanovitev odločilno vplivala. Gotovo je, da je veliko pripomogla k ustanovitvi, kot je njen razpad v gotovem oziru našemu gibanju škodoval, ker se je po časopisih in družbah udrihalo enkrat po ti, enkrat po drugi slovanski narodnosti kot egoistični, zahrbtni itd. Da je to učinkovalo pri manj razsodnih in manj samostojnih akademikih, je naravno, a vendar to do danes še Lige ni razdružilo, ker se je vedno še dobilo toliko idealnomislečih akademikov, ki so znali preko vseh zasmehovanj ideje ožje zveze slovanskih akademikov vendar te stike vzdržati do danes, ko je politično zaupanje med posameznimi slovanskimi narodnostmi toliko kot zamrlo. Gotovo je pri vsem tem velika moralna zasluga slovenske »Danice«, ki je bila vedno glavna opora Lige. »Danica« in njena slovenska bratrska društva so se znala do sedaj vedno dvigniti nad enodnevno politično stališče in so zasledovala vsaj v velikih obrisih večji medsebojni vzgojni cilj; kar »Danico« poznam, ni bilo v nji javnega razgovora o polit. razmerah; uradno se je znala vedno dvigniti preko političnih vprašanj na svoj dnevni red, in v tem tiči njena največja moč. In odsev tega stremljenja, ignoriranja političnih konstelacij in razpoloženj, ki so enodnevnega značaja, je vzdržal tudi Ligo, ki bi se morala sicer že davno raziti.

Drugi važnejši faktor, ki je povzročil ustanovitev Lige leta 1909., je bila pa Wahrmundova afera. Na Dunaju je do takrat obstojal »komite« slovanskih akademičnih društev, katerega namen je bil braniti skupne slovanske akademične intere-

se na Dunaju in voditi tozadevne akcije. V Wahrmundovi aferi pa so si zastopniki naprednih akademičnih društev dovolili netačnost, da so pod nek komunike, ki so ga izdali o ti zadevi v dunajskih časopisih, podpisali brez našega dovoljenja proti tozadevnemu protestu zastopnikov »Danice« in »Hrvatske« tudi ti dve društvi. To je povzročilo izstop teh dveh društev iz komiteja. Ob ti aferi smo se katoliški akademiki zavedli tudi živo, kako nam v primeri z nasprotniki, ki so internacionalno organizirani, manjka organizatorične vezi z drugimi narodnostmi. Zvezo z Nemci v takih slučajih smo morali opustiti, ker eksistirajo še stare neporavnane difference, ki jih Nemci niso bili voljni poravnati. Kaj je bilo naravnejše, kot da smo se zatekli k Slovanom. Misel je bila povsod simpatično sprejeta, tudi Poljaki so se precej odzvali, in že prihodnje šolsko leto je bila Liga ustanovljena.

Osnovna ideja njena je osnovna ideja vseh naših organizacij, zbiranje razpršenih verskomislečnih poedincev k skupnemu delu in skupni borbi, utrditev slabotnih in boječih s tem, da jih opremo na navdušeno maso somišljenikov. Imeli smo pa tudi marsikak praktičen cilj pred očmi, in lahko rečem, da je bil vsak izvedljiv, da nismo bili nikdar fantasti. Vodila nas je zavest, da čim več kultur človek pozna, tem večja je njegova vrednost, slovanske kulture pa so tako različne, da tistega, ki se z njimi peča, neizmerno obogatijo. Kar se tiče jezika, smo imeli edino en cilj pred seboj: po skupnem občevanju navaditi se slovanskih jezikov toliko, da bomo lahko občevali med seboj govoreč vsak v svojem jeziku. Dosegli smo toliko, da je vsak takratni odbornik razumel vse zastopane jezike toliko, da so se vse odboroze in druge seje vršile brez posredovanja nemščine. O kakem slovanskem mednarodnem jeziku ali o prednosti tega ali onega se oficijelno ni nikdar razpravljalo. Imeli smo pa metodično vendar tozadevno načelo: severnim Slovanom priporočati v prvi vrsti učenje srbohrvaščine, ker so od nje prehodi do drugih jugoslovanskih jezikov prav lahki; južnim Slovanom pa poljščino, ker s to pridejo v sredo severno-slovanskih jezikov in je prehod do ruščine in češčine prav lahek. Imeli smo tudi namen delati pot realnejši slovanski skupnosti kot je dosedanja, ker če se mladi spoznamo in se v medsebojnem občevanju otresemo predsodkov, ki so nam jih dosedanje razmere in tuja kultura, ki jo od otroka dalje uživamo, vcepile takorekoč v kri, bodo tudi zveze, ki jih bomo imeli kot zreli možje, treznejše in trdnjše, kot so bile dosedanje.

Letos, ko obhaja Liga petletnico svojega obstoja, kar je pri akademičnih kreacijah, kjer se struje in osebe tako hitro me-

njajo, že veliko, je prav, da si te reči zopet pokličemo v spomin. Liga ni plod fantastičnih sanjarij, ampak produkt dejanskih potreb in prav razumevana največjega pomena za posameznega slovanskega dijaka, pa gotovo tudi ne brez posledic za našo bodočnost. — Zdrav idealizem, ki jo je rodil, jo je zmožen tudi znanprej obdržati in razvijati. Največ pa se pozna pomen in vpliv Lige dosedaj v razvoju katoliške organizacije med slovanskim dijaštvom. Po iniciativi, ali vsaj najožje oprti na njo, so se ustanovila nova društva kot »Lipa« (češka) na Dunaju in »Polonia« (poljska) na Dunaju ter »Dan« (slovenski) v Pragi; Spolek českých akademiku v Brnu pa se ima »Ligi« v mnogem zahvaliti, da še obstoja. Seveda moči in opore, ki je izhajala iz Lige, se zaveda samo tisti, ki je sam sodeloval, drugi pa tega ni čutil in mogoče tudi ne spoznal, da je kaj napravila.

Akademiki naj se pa tudi danes, kakor smo se mi svojčas, zavedajo, da mlada stremjenja Lige, katerih sad in pomen leži v bodočnosti, ne bodo nikdar našla pravega razumevanja pri hladno računajočih starejših ljudeh. Te resnice smo se precej od začetka zavedali, zaklical pa nam je doslovno poljski politik Stojalowski, ki je prebil mnogo bojov za svoje cilje in veliko preganjanja, a do konca neupognjen vztrajal, ko je dejal na slovanski slavnosti Lige dne 27. maja leta 1910.: »Starih ljudi za svoje ideje ne boste pridobili, počakajte, da izmrjo, nove ideje bodo potem same zmagale.«

In iz tega spoznanja klije kal napredka.

Dominik Žvokelj:

Delo za ljudsko izobrazbo.

(Referat na dijaškem zborovanju ob priliki katol. shoda v Ljubljani.)

Dijaštvo je moč in ne ravno majhna; a vrednost te moči je odvisna od tega, kako znamo to moč izrabiti. Dijaštvu dajmo dela, do katerega ima veselje, katero izpeljati je tudi zmožno. Proti temu principu ne smemo grešiti, če hočemo doseči lepih uspehov in ne doživeti razočaranja kot navadno.

Velikanski gospodarski napredek slovenskega ljudstva v zadnjih desetletjih, v splošnem precej visoka gospodarska izobrazba je veselo znamenje boljše bodočnosti; a paziti moramo na nevarnost, ki preti od samo tehnične kulture, na kar opozarja Foerster v knjigi Lebensführung, Ansprache an die Abiturienten. Vsaka enostranost pri izobrazbi se bridko maščuje. Jezuit Lippert pravi: »An das moderne Wirtschaftsleben hängt sich unsäglich viel Selbstsucht, erdhafte Gesinnung und schmutzige

Ausbeutung.«¹ Sporedno z gospodarskim napredkom napreduje tudi splošna izobrazba. Tu naj poseže dijaštvo vmes, tukaj ima lepo priliko za delo; svobodna ti je pot in dela, ki te veseli, se poprimi. »Moderno demokratično življenje in moderni gospodarski napredek zahtevata višjo izobrazbo vseh slojev. To je socialna zahteva. Nevednost ne škoduje le poedincu, ampak če je nevednost splošna, je tudi v splošno kvar, v kvar socialni blaginji.«²

Pri ogromnem delu za ljudsko izobrazbo in vsled pomanjkanja katoliške inteligence je sveta dolžnost kat. nar. dijaštva, da odpomore tej potrebi in z večjo vnemo in vztrajnostjo sodeluje pri delu za čast in blagor slovenskega ljudstva.

Prva zahteva bodi: izobrazba slovenskega ljudstva v katoliškem duhu! Dijak bodi apostol svojemu ljudstvu, varuj mu svetinje sv. vere in pomagaj v boju proti neresnici. Verno in moralno nepokvarjeno ljudstvo, to moramo imeti, to bodi skala, na katero zidajmo ostalo stavbo. »Es braucht ein glaubensstarkes und gotterfülltes Geschlecht. Denn die dunkelsten Schatten, die auf der heutigen Menschheit liegen und ihr ganzes Kulturwerk mit Schleiern der Trauer verhüllen, das sind religiöse Verneinung und sittliches Versäumen und Versagen,« pravi isti jezuit.

Takoj druga zahteva pa bodi: vse naše delo bodi prepojeno z globoko, resnično ljubeznijo do ljudstva. Dandanes zahteva socialno delo od ljudi ogromnih žrtev, milijoni in milijoni se žrtvujejo; a ko bi bilo vse sedanje delo prepojeno res skoziin-skozi z globoko ljubeznijo, kakšnih uspehov in koliko lepših bi smeli pričakovati. Dijaštvo naj nikdar ne pozabi: le z ljubeznijo storjeno delo bo obrodilo lepe sadove!

Dijaštvo naj zastavi svoje moči pri stvari, katero more izpeljati! Krasno in hvaležno delo čaka dijaštvo pri ljudskih knjižnicah. Knjižnica ostane, enkrat narejena, je za vedno narejena in nudi vsakemu članu, kar je nudila prejšnjim rodovom. Žalostno je, kako grozno so zanemarjene knjižnice po naših izobraževalnih društvih, v nekaterih jih celo ni, a marsikatero so zopet tako srečne, da se jih pusti popolnoma pri miru. Ker se samostojne knjižnice niso obnesle, se moramo nasloniti na obstoječa društva, a kjer še ni društva, se mora pa ustanoviti, seveda le tedaj, če so življenski pogoji za društvo dani. Na vsak način moramo na tem še vedno držati in ne preje odnehati, dokler ne bo imela vsaka slov. vas izobraževalnega društva!

¹ Stimmen aus Maria Laach.

² Ušeničnik: Socijologija.

S tem postavimo podlago za organizacijo, ustvarimo si oporo za vse nadaljnje delo, posebno ker tako lahko pridobiš ljudi za izobraževalno društvo. Pa ne samo ustanoviti društva, kot se je včasih večkrat zgodilo, temveč za ustanovljeno tudi skrbeti, dati mu podlago za uspešno delo. Glavni steber postavimo v društvu s knjižnico, ki mora biti lepo urejena, obsegati kolikor mogoče veliko del, ker ljudstvo rado čita, in pa treba jo je vedno z novimi izpopolnjevati.

Pomen knjižnic naj se nikar ne podcenjuje! Slovensko ljudstvo jako rado poseže po knjigah, a Mohorjeve knjige same mu ne zadostujejo več, torej vzame, kar lahko dobi. Pomisliti pa moramo nadalje, da je knjižnica skoro edina, a gotovo najmočnejša privlačna sila za člane, čeprav igra tudi časopisje veliko vlogo; toda ker so tedniki močno razširjeni in ljudstvo nima preveč časa, se tega gotovo v manjši meri poslužujejo. Če bomo skrbeli, da bo imelo naše ljudstvo priliko dobiti zdrave in poštene duševne hrane, bo naše dijaštvo lahko ponosno na svoje delo. Ni mi treba posebno poudarjati, da je to delo za vsakega izmed naših vrst ter ne zahteva posebne duhovitosti ali prevelikega napora, tako da se nihče ne more in ne sme izgovarjati, da nima potrebnih zmožnosti za to delo.

Še ena stvar je za vse naše dijaštvo, posebno za one, ki se odtegujejo delu z izgovorom, da niso govorniki; mislim namreč na časopisje ter privatno občevanje z ljudstvom. Vpliv časopisja na ljudstvo je vsakemu dijaku poznan; a ravno zato, ker zna dijaštvo ceniti moč časopisja, mora pogumno poseči v boj med katoliškim in brezverskim tiskom. Zavedati se moramo, da so ljudje, ki jih dobi brezversko časopisje v svoje kremplje, popolnoma gotovo za nas izgubljeni, ker jih to čisto zaslepi ter ne morejo in večkrat tudi nočejo spoznati resnice. Predpogoj za vsak uspeh je, da spozna ljudstvo v naših dijakih zveste sinove kat. slov. ljudstva, ki nimajo zanj le lepih besed in navdušenih napitnic, ampak ki s svojim katoliškim življenjem in delovanjem pokažejo, kaj so. Najboljša napaka, ki jamči za neuspeh našega dela, je dijaška oholost ter preziranje nižjega ljudstva, če ne ravno preziranje, ali večkrat vsaj tisto neslano obnašanje, ko da dijak čutiti, da je neko višje bitje. Take napake mora vsak sam pri sebi odpraviti ter delati na to, da dobi ljudstvo zaupanje do dijaštva, potem bo delo med ljudstvom veliko lažje. Občevanje dijaštva z ljudstvom bodi res prijateljsko, nepri-siljeno!

Delo pri ljudski izobrazbi je bilo do sedaj prepuščeno vsakemu posamezniku; vsak je delal po svoji glavi, po svoji najboljši moči in znanju, ta z večjo, drugi z manjšo srečo. Večji

uspeh bi dosegli, če bi se bolj sistematično predavalo! Dijaki bližnjih krajev naj se združijo ter prirede poučne tečaje, ne samo posamezna predavanja. Ne mislim pa celodnevniht tečajev, temveč vsak večer, recimo cel teden, po eno predavanje. Predavatelji naj se, če le mogoče, vsak večer menjavajo in na ta način prirejeni tečaji so lahko na več krajih istočasno, seveda če je dovolj predavateljev na razpolago. Mogoče bi kdo vprašal, kaj naj predavamo? Odgovorjam: naše ljudstvo, posebno v krajih, kjer veliko čitajo, rado posluša vsako snov, podati jo moramo le v pravi, lahko razumljivi obliki in pa življenje mora spraviti predavatelj v predavanje. Eno snov bi pač priporočal, namreč politično zgodovino od l. 1848. dalje; v ljudstvu je treba buditi zmisel in veselje do javnega življenja, posebno v današnjih časih.

Tako organizirani tečaji imajo dvojno prednost: dijaštvo samo dobi večje veselje do dela in v večjem obsegu izpeljano imponira bolj mladim ljudem; dijaštvo se pa zavé še v večji meri kot pri posameznih predavanjih velike odgovornosti za uspeh. Dalje se za tečaje veliko laže agitira in zanimanje je večje. Važno pri takih tečajih je: natančen spored, nič izpreminjati, predavatelji morajo biti skrbno pripravljeni, poljudno predavati in pa točni. Dobro je, da je eden predavatelj vedno poleg drugih na razpolago. Dijaške prireditve moramo skrbno in temeljito pripraviti in lepo izvesti; saj imamo s tem dvojen dobiček: ljudstvo bo prihajalo z veseljem na naše prireditve in bo imelo v resnici kaj koristi od tega; dijaštvo samo pa pridobi spoštovanje in ugled ter res lahko pokaže na svoje delo in sado ve. V večjem obsegu prirejeni tečaji podžigajo podjetnost dijaštva; mladi ljudje imajo veselje, če zamorejo pokazati na uspehe, pri tihem delu dijaštvo kaj rado zadremlje. Taki tečaji so pa tudi najboljši učitelji za dijaštvo samo, najlepša prilika za javne nastope, sploh šola za javno življenje. »Jeder Mensch muß einmal lernen aus sich heraus zu gehen, selbständig aufzutreten, muß Verantwortlichkeit fühlen lernen. Die Leitung eines Unterrichtskurses wird, wenn mit Ernst und Würde durchgeführt, einen wohltätigen Einfluß auf die Gesamtentwicklung der Persönlichkeit ausüben.«¹ Mladi fantje naj se navadijo na delo, v mladosti naj dobe žulje in prebolé prve bolečine, a pozneje bodo njih roke krepkejše in ne bodo se strašile prijeti za nobeno delo.

Razpredena organizacija na Slovenskem zahteva obilo delavcev; naša duhovščina je preobložena z delom, zato se giblje

¹ R. Kahn: »Die Akad. Arbeiterunterrichtskurse Deutschlands«.

stvar slabše kot bi bilo želeti. Od fantov, ki so vzrastli v organizaciji, smemo pričakovati dobrih, značajnih mož; a hud udarec za organizacije je vojaščina, ki pokvari in izpridi toliko dobrih fantov. Škoda je vsakega slovenskega fanta, ki se nam izgubi pri vojaki, a desetkrat večja škoda je, če je bil ta član organizacije. Naša dolžnost je temu zlu kolikor mogoče odpomoči; za fante, ki gredo k vojakom, naj priredi dijaštvo posebne tečaje, za sodelovanje naj se naprosi tudi duhovščina. V vsaki vasi je nemogoče, a ravno tu naj dijaštvo v zasebnem občevanju utrjuje take fante in jih opozarja na nevarnosti; iz več župnij skupaj bi pa že lahko napravili skupen sestanek fantov-novincev. Če pa tudi tako ne kaže, pa naj obdelujejo to stvar dijaki po društvih, posebno pri »Orlu«.

Pri predavanjih po društvih se lahko tudi omeni izseljevanje, bodisi v Ameriko ali sploh v tujino, a ne pozabiti na dekleta, ki gredo v mesta služiti. Če že ne moreš drugega storiti, pa priporočaj takim dekletom poštena društva v mestih, kjer najdejo oporo, zabavo in imajo priliko za delo.

Vedno boljbolj čutimo potrebo izobrazbe med slovenskim ljudstvom, le z izobraženim ljudstvom je mogoče uspešno delati! Izobraženo in organizirano ljudstvo je kakor skala, ob katero butajo zastonj valovi, na kateri stoji nepremično stavba našega dela. Seveda, če hočemo doseči, po čemer hrepenimo, moramo delati, delati in še enkrat delati; tu dijaštvo ne sme biti v zadnjih vrstah! Prilike za delo je dovolj, samo več navdušenja in veselja mora priti med naše vrste! Če kličemo kat. nar. dijaštvo na delo za ljudstvo, ni nič novega, temveč glasno mu kličemo besede, katere si je zapisalo na svoj prapor. Ljudstvo mora uvideti, da ima v dijaštvu dobrega prijatelja in zvestega sobojevnika, ki mu žrtvuje svoje mladostne moči za njega čast in blagor. Na delo pa pojdi kat. dijaštvo z globoko ljubeznijo do svojega ljudstva ter nikdar ne pozabi, če misliš doseči lepih uspehov, svoje devize: Z Bogom za narod!

Narte Velikonja:

Kultura in žena.

Velikonočna pridiga.

Govorimo enkrat tudi fantje o ti stvari, govorimo katoliški fantje katoliškemu dekletu, kakor bi govoril ženini svoji nevesti. Zidati hočemo kulturno, zato govorimo tudi njim, ki so poklicane, da nas bodo spremljale ob našem delu, govorimo enkrat besedo, kakor bi jo govorili sebi in svoji sestri.

Hočemo kulture in vem, da ga ni med nami ne fanta, ne dekleta, ki bi mu bila kultura pojm brez pomena, hočemo kulture, hočemo družbe močnih osebnosti in duševne aristokracije.

Podlago mi tvorita dve podmeni, ki ju moram vzeti kot dokazani za nas.

Treba nam je katoliških mož in žena.

Treba nam je kulture; nam: katoliške kulture.

O načinu kulturnega dela je odločilna maksima: narava. Kar ni naravno, je proti kulturi, čeravno hoče mnogo ljudi s tem pokazati svojo kulturo, da niso naravni. Kaj je kultura? Kultura je vzgoja zmožnosti in izraz našega duševnega življenja, nositeljica in predstaviteljica duševnih dobrin, odsev vpoštevanja etičnih vrednot v sodobni človeški družbi in njih udejstvovanja, za nas je kultura zrcalo vsega boljšega, vase se poglobljajočega mišljenja, čuvstva in stremljenja človeštva. Zato pravim: treba nam je kulture, nujno potreba, dokler priznavamo v sebi še čut do vrednot, dokler priznavamo, da nam je kultura sama pojm vrednote. Ta pojm zamenjavamo radi s pojmom: civilizacija. Civilizacija je in mora biti dekla kulturi, ker je izraz gojenja in razvoja naših sredstev zaradi kulture. Pomenja pravzaprav opremo človeka s sredstvi in kar je temu potrebno in primerno. Vzemimo majhen primer za ilustracijo — ne trdim, da je najboljši!

Obleka! — Človek priznava vrednoto sramežljivosti. To priznanje je — vsaj za nas še vedno — odmev kulture. Da more mož ali žena to svojo vero v taisto etično vrednoto pokazati, se obleče — zakrije svoje telo pa tako, da ne izgubi na lepoti — drugače bi grešil tu ali tam proti kulturi. Kako in kaj naj obleče, to mu pove zakon civilizacije.

Na istem razločku slonita tudi pojma omika in olika, čeravno ju ne smemo istovetiti z analognima. Sicer sta si tudi v tem analogiji slični: zmisel za omiko in za kulturo v širšem pomenu ima vsak človek lahko, olika in civilizacija pa se razvijata in padata z družbo in v družbi. Zato je moda mnogokrat nekulturna, ker je otrok civilizacije, zato so puške in topovi nekulturna prikazen, čeravno so zahteva civilizacije in imajo menda kulturen smoter; vsaj imeti bi ga morali! — Kadar postane civilizacija sama sebi namen, govorimo — sicer s prav hudo pregrešenim pojmom — o hiperkulturi, ki je vedno kulturno zlo.

Rekel sem pa: kultura je nujno potrebna, je sama na sebi človeštvu vrednota. Če jo priznavamo za to, priznavamo s tem tudi zakon: kulturo moramo in moremo dvigati potem in s

pomočjo vrednot. Iz tega sledi: pri kulturi moramo imeti ozirna naravne in npravne zakone.

Radi tega nam živi pred očmi dvoje: kulturna naloga človeka zavisi od njegovega etičnega prepričanja in njegove etične vzgoje. Drugi stavek se pa glasi: kulturna naloga posameznika ne sme nasprotovati njegovi naravi.

Katoliški ženi in katoliškemu možu odpade razmotrivanje o etičnih zakonih pri tem vprašanju že vnaprej. Treba bi bilo prej, da kdo ovrže nauk o dobrem in hudem v katekizmu. Za nas je tu merilo naša vera in ta vera je v naslovu: katoliški.

Vprašanje, ki bi se glasilo, ali je tudi žena kulturnen delavec, ali se more in mora kulturno udeleževati, je med nami nepotrebno s priznanjem, da je človek in oseba. Ker se more in mora udeleževati ob kulturni nalogi človeštva kot suplement ob možu, ji gre torej tudi suplementura, a vendar ravno radi tega različna kulturna naloga od moža že po naravi.

Narava ji odloča nalogo, ki se glasi sicer v civiliziranem svetu kot velika nemodernost, ki je pa za katoliškega moža in ženo še vedno znak kulture: Žena bodi v vsakem svojem delu mati v kulturnem pomenu. Žena vzgajaj družbo, mož ima nalogo, da izbojuje varnost in ukloni javnost. Žena ima pravico materinske vzgoje in dolžnost vzgajajočega materinstva.

Že v dejstvu, da fant izbere dekle, tiči za nas moment globoke važnosti za razumevanje kulturne naloge obeh. Jasno je, da je žena pri tem pasivna že po naravi; mož išče tovarišice in ne nasprotno, žena vidi v možu variha in zaščitnika v težkih dneh. V razmerju med možem in ženo ima pri kulturnem delu mož ustvarjajoče momente, daje načrte in kaže nove poti, žena pa je bila do sedaj še vedno predvsem tista sila, ki vzbuja, izpeljuje kulturne načrte v podrobnosti in sledi možu na njegovi poti s tem, da vzgaja družino in družbo. Čim višja je kultura, tem bolj opazujemo to, ne velja to pa pri civilizaciji.

V pravi družini je oče avtoriteta, ki določa smer vzgoji otrok, določa mesto družine v družbi in tako tudi v kulturi. Glava družine je oče in slabo je, kjer mora biti drugače. Srce in notranja vez med vsemi bodi mati! — Sinovi v družini so tisti živelj, ki prinaša živahno izmenjavanje idej, hčerke pa tisti angeli, ki varujejo družini mir in solnce. Kako pa izgleda drugače, če so sinovi tisti, ki samo klimprajo na klavirju in se lišpajo in ličkajo, a hčere filozofirajo — veste lahko iz opazovanja. (Seveda izjema je tam v družini, kjer je mož komponist in virtuoza na klavirju, žena pa, recimo, kapaciteta na literarnem polju.) To,

smo rekli, je izjema, glavna kulturna naloga žene ostane vedno v tem, da je srce družini, in ženstva, da je srce naše družbe, da vse vrši z ono ljubezensko in nesebično močjo in prisrčnostjo, ki je lastna pristni ženi. Da vse to more, mora biti osebnost, ki z voljo in zavestjo ve za svoj cilj. Imeti mora globoko izobrazeno čuvstvo, ni pa nujno potrebno, da je polna socialnih teorij in zgodovinskih letnic.

V sedanjem času pa opazamo, da je vsled družabnih razmer žena prisiljena iskati sama lastnega kruha, da je potisnjena v boj za obstanek, ni čudo, če torej vso energijo in vse materinske zmožnosti vzgoje porabi v eksistenčnem boju. Na drugi strani pa vidimo, da gine zmisel za družino med moškim svetom. Civilizacija je tu prehitela kulturo. Žena trdi, da je svobodna, hoče biti enakopravna možu, ker je v družabnem oziru dosegla, četudi izjemoma, isto stopnjo. Ker čuti naravnega nasprotnika enakopravnosti, zametuje splošno družinsko kulturo. Znana je zgodba o tisti kozi Belki pri Daudetu. Tako je tudi v naši družbi; soproge se naenkrat čutijo brez svobode v družini, ker slišijo o osvobodilnih pridigah, žene tekmujejo z možmi, opravljajo že naloge v kulturi, ki so jih morali možje, a s tem zanemarjajo svojo stran kulture. Moški svet pa pride bolj z enakim svetom v dotiko, ker je bolj javen faktor in si potem ustvarja svojo sodbo, ki jo potem posploši. Iz tega izvira tudi tisto obmetavanje s kamenjem z obeh strani in naj je tisto obmetavanje našlo v zaničljivem nasmehu ali v pikantnem dovtipu svoj morilen izraz. In pikanterije časopisov in židovske kolportaže se prenašajo potem kot fotografija ženske in njenega mišljenja od družbe do družbe. Žena in ideal žene sta potisnjena v ozadje. V tem se veliko greši s strani žene s pripustitvijo, s strani moža z opustitvijo njegove naloge zaščitnika. Ni si mogoče misliti sedaj družbe fantov in deklet, kjer bi ne padlo vedno nekaj dvoumnih namigavanj in šal. Dekleta mislijo v svoji naivnosti, da ugajajo, če koketirajo, mesto bi prisilile mladi moški svet k rešpektu. Mogoče je, da bi prvi hip padla zelo žaljiva opomba od strani družbe, a v srcu vsakdo sramežljivo dekle spoštuje.

Tu treba začeti prekvaševati družbo.

Žena vzgajaj z ljubeznijo, pribori si spoštovanje pred seboj s tem, da imaš spoštovanje pred samo seboj. Začeti je treba tu z razumevanjem sebe pri kulturnem delu, z razumevanjem dolžnosti in pravice ljubezni in naloge do lastnega cilja.

Naj govorim gospodičnam, ki mislijo biti v javnih službah, v prvi vrsti učiteljicam! — Če hočemo kulture, se moramo nujno

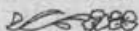
obrniti na Vas. Glavno in prvo pri vzgoji je srce in razumevanje človeka. Izpostavljene ste svetu, zato naj govorim odkrito: nikdar ni noben fant, in naj je bil še tako pokvarjen, govoril o ljubimkanju in flirtu spoštljivo, ampak vedno s posmehom, in klasični izraz pri nas je tako markantni klic v slovenski literaturi: »O, te ženske!« Temu pa sledi nujno, da se vsak fant brani z rokami in nogami dekleta, ki je šlo že iz rok na roke in tako že prodalo svoja čuvstva, če ne časti. Zame je to velik dokaz, da ni še naravni človek izumrl, ki instinktivno vsaj še čuti nalogo posameznika do družbe in kulture. Zato, gospodične, prisilite družbo, da bo vpoštevala matere. Vam je odprta pot do mladih src v šolah, bodite tam matere in sestre, nesite ideal matere v naše ljudske šole, in fantje bodo spoštovali ženo, dekleta bodo spoštovala sebe, ker jim bo pojm matere ideal.

In če so ljudje, ki so še vedno vere, da ima žena pravico samo do kuhalnice, moramo tem ljudem zavezati jezik s tem, da se lotimo skupnega kulturnega dela in se čutimo v svojem cilju močne.

Naj govorim popolnoma nemoderne besede, ki so morda ravno zato moderne, onim, ki so »obsojene« in bodo »obsojene«, da bodo ali da prenašajo godrnjavo vreme in vremenasto sitnarjenje svojih mož: Varujte družine! — Vaše ime bo ostalo ponavadi skrito, Vaše delo bo seglo malo javnosti čez ramo, a pravim vendar: Varujte družine! — Mož je takointako že poklican za javnost; še pepeluhar, ki je v zapečku z mačkami oral, je moral iti na kraljev prestol, zato varujte čast družini, da bo mož lahko oprt na svojo malo državo, državi in družbi predpisoval tek. Vse to ostane skrito, res je, a Vaši sinovi bodo nesli v svet tudi pojm o ženi-materi in zahtevali na podlagi tega pojma kulturne sanacije družbe, Vaše hčerke bodo nadaljevale Vaše poslanstvo.

Tako bomo zidali krščansko kulturo. Takrat ne bo žena sajasta kuharica, niti ne dekla, ampak čuječ angel, ki bo z nežnostjo in ljubeznijo prisilila moža in družbo, da jo vpošteva.

Treba nam je kulture, treba je ženi in možu, da jo dvigata in izpopolnjujeta, zato pomagajte priti zopet — materi do veljave!

Dr. B. M.

† Frid. Jodl.

Dne 26. januarja tega leta je umrl profesor modroslovja na dunajskem vseučilišču Frid. Jodl. Kdor ga je kdaj slišal, temu je ostala v spominu njegova markantna osebnost. Eleganten v nastopu, vsaka kretnja uglajena. S patosom, ki pa očitno ni bil priučen, nego korrelat njegove narave, in z retoričnimi gestami je govoril, vsak stavek izcizeliran in stilistično dovršen.

Njegov vpliv na dijaštvo je bil velik, še večji na občinstvo potom neutrudne propagande, ki jo je razvijal za svoje svobodomiselne ideje. S slovenskimi dijaki ni imel niti neposrednega niti posrednega stika, ker se slovenski študent za tako resne reči kot je filozofija, v splošno ne zanima. Vendar se je imenovalo tudi med Slovenci često njegovo ime, ni čuda, saj je s svojimi intransigentnimi, protikatoliškimi nazori često izzival in izzval celo avstrijsko katoliško javnost. Zato podamo kratko sliko njegovega življenja in delovanja.

Rojen dne 23. avgusta leta 1849. v Monakovem, se je posvetil po absolvirani srednji šoli študiju zgodovine in promoviral. Razširjeno disertacijo je izdal pod naslovom »Leben und Philosophie David Humes«. To je gotovo ena najboljših nemških monografij o tem filozofu, ki je bil Jodlu tudi duševno jako soroden.

Kot priv. docent modroslovja na monakovskem vseučilišču je izdal svoje prvo veliko delo »Geschichte der Ethik in der neueren Philosophie« v dveh zvezkih. Delo je izšlo, znatno razširjeno, tudi že v drugi izdaji. Iz Monakovega so ga poklicali za rednega profesorja v Prago, od tod leta 1896. na Dunaj, kjer je ostal do svoje smrti. Od leta 1902. je predaval tudi estetiko upodablajočih umetnosti na dunajski tehniki. L. 1897. je izdal svojo psihologijo, ki je doživela že tretjo izdajo in je običajna učna knjiga: skrbno uporabljanje vseh rezultatov znanosti, jasno in precizno izražanje so neoporečne prednosti tega dela.

Svetovno naziranje pokojnega Jodla je razumljivo iz odpora proti transcendentalnemu idealizmu, ki je dosegel svoj višek v Fichteju, Schellingu in Heglu. Vratolomnim konstrukcijam teh hipermetafizikov se je upiral zdrav razum Jodlov, na drugi strani je pa vplivalo nanj splošno duševno razpoloženje dobe, ko je vodil Bismarck najhujši kulturni boj. Morda datira še iz tistih časov bojna ostrina njegovih izvajanj. V teh razmerah, pod vplivom Humovim, Feuerbachovim itd. si

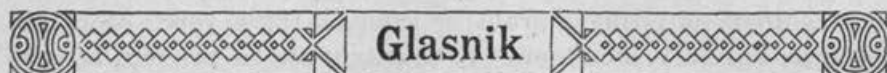
je ustvaril osnovo svojega svetovnega naziranja, ki je v svojem bistvu vendar le pritajen materializem. Duševni in čutni svet sta bistveno različna in se ne dasta drug iz drugega razlagati. Vendar je materija prva in šele, kadar doseže gotovo organizacijo, gotovo formo, je s to formo nujno zvezano organsko, z višje razvitimi formami psihično življenje. Kaj je zadnji vzrok tem pojavom, na to človeški duh ne more dati odgovora, ker to presega njegove moči. Tu razum molči. To človeške narave, naivne, v čutne predstave vklenjene, ne zadovolji, zato podre vse meje in s svojo fantazijo v raznih verstvih premosti vse pre-pade, čez katere razum ne more. Vera in morala nista v nujnem medsebojnem odnosu, morala je mogoča brez vere. Moralno dobro je, kar je v socialnem oziru dragoceno in pri tem izhaja iz nesebičnega mišljenja. Kdor v tem zmislu moralno živi in dela, ta ima boga v sebi, zato ima vsak človek takega boga, kakršen je sam.

Znanstveno se da doznati le to, kar potrja izkustvo, onkraj mej spoznavnoteoretičnega empirizma vlada metafizika, sanjarjenje, praznoverstvo.

Tako je mislil Jodl, te ideje je širil, tako je živel. Z ognjem in živo zgovornostjo je zastopal svoje nazore, s strastjo in sarkazmom se je boril proti vsaki sledi nadnaravnega. Njegova etika ni zadostno fundirana. Ker odklanja odnos do nadnaravnega principa, mu preostane le še altruistični fundament. Zato je tudi umevno, da so nam njegovi konkretni etični nauki tako simpatični, dasi nas osnova etičnega sistema ne more zadovoljiti. Kadar je govoril o nesebični ljubezni do bližnjega, o neumornem delu za napredek človeštva, o boju proti razuzdanosti in nasladi, takrat je vstal pred menoj, lep sredi svojih zmot, videl sem, da je za svojo osebnost mnogo dragocenega rešil krščanski kulturi, ki jo je smatral za premagano, in žal mi je bilo, da si je ta človek, idealen in plemenit, s svojim sovraštvom do cerkve in zaverovan v gotova metodologična načela sam odrezal nit do onega višjega spoznanja, ki ga razum sicer ne do-ume in čuvstvo ne dočuti.

Na socialnem načelu je zgradil Jodl svojo praktično filozofijo in socialno delo je najbolj značilna poteza njegovega značaja. Kot dolgoletni podpredsednik dunajskega ljudskega izobraževalnega dela je svoj čas in svoje moči dal stremljenjem za večjo ljudsko izobrazbo na razpolago. Sam je sodeloval, podžigal mlade ljudi, netil veselje in energijo. Pri vsem pa je čuval pred vsako nevarnostjo, da ugasne, svojo večno luč: svobodomiselnost. Bil ji je prvi glasnik in njen neustrašen boritelj.

Jodl je bil neutrudno energičen, navdušenje za svoje ideale je kazal v besedah in dejanjih vselej in povsod, brez strahu je zagovarjal, kar je imel za pravo, izredno ljubezniv do vsakega ni odjenjal od svojega prepričanja za las: to so karakteristični znaki njegove osebnosti. Pehal se je za zmotami in kolo razvoja, kateremu se je vedno klanjal, se je že nagnilo preko njih. Mi pa izpovedavamo enotno svetovno naziranje, lepo v svoji harmoniji, plemenito in vzvišeno, ali naj bomo manj idealni, manj delavni, manj neustrašeni? To vprašanje mladim tovarišem v preudarek.

Glasnik

Slovanska liga katoliških akademikov je izbrala 15. novembra 1913 za naslednji dve leti ta-le odbor: Stanko Koneczny, iur. (»Polonia«), predsednik; Vekoslav Vrtovec, iur. (»Danica«), I. podpredsednik; Jaroslav Trnka, forest. (»Lipa«), II. podpredsednik; Mihovil Andrič, iur. (»Hrvatska«), tajnik; Ernest Aljančič, phil. (»Danica«), blagajnik; Teodor Myslivec, teh. (»Lipa«), knjižničar; odborniki: Josip Halacinski, phil. (»Polonia«), Vlaho Žarko, phil. (»Hrvatska«), Krešo Buconjić, iur. (»Hrvatska«), Ivan Prijatelj, phil. (»Danica«).

Wiener Akademischer Monistenbund je izdal »na dijake in prijatelje dijakov« sledeči oklic:

Po obsežnih pripravah se je vršil v maju 1913 ustanovni shod »Dunajske Akademične Monistične Zveze«.

Dunajska Akademična Monistična Zveza vidi svojo glavno nalogo v tem, da pridobi dijake naših visokih šol in vse, ki so nekdanj bili, za veliko, iz potreb našega časa in naše izobraženosti izvirajoče duševno gibanje. Monizem, čigar predstraža hoče biti naša zveza na akademičnem polju, se predstavlja v vseh svojih smereh kot zavestno teženje mislečih ljudi, da bi resničnost vedno popolneje pojmovali, se na naravne in socialne življenske pogoje vedno bolje prilagodili in brez nadnaravnih predpostav pri izpolnjevanju človeštva sodelovali. Monizem je identičen s konsekventno enotno znanstvenim svetovnim naziranjem in svetovno sestavo. Nobenega nasprotstva med teorijo in prakso, temveč enota med znanstvom in življenjem!

Naša zveza ne obvezuje sprejeti dogmatično trdnega in neizpremenljivega svetovnega naziranja. Temveč vidi svoj cilj edino le v tem, da povzdigne vedno napredujoče znanstvo za podlago svetovnega naziranja in za voditeljico življenja! Pri tem pa prepusti posamezniku, da dopolni primerno izobrazbi in čustveni potrebi ono, kar znanstveno spozna, s filozofično in religiozno opremo. Ker je torej znanstvo tla, na katerih temelji naše svetovno naziranje, ne more monizem nikdar dogmatično otrpniti, enako kot vedno izpreminjajoča se znanost je vedno mlad, neprestano v toku. Monizem si ne prisvaja, da bi odstranil vse dvome in da bi mogel podati rešitev vseh svetovnih ugank, vendar misli, da zastopa današnjemu znanstvenemu spoznanju odgovarjajoče svetovno naziranje.«

Za tem sledi pod poglavjem »Studenten!« še osemnajst vrstic »o nadbudni mladini«.

Ne mislim vsega pobijati; bilo bi preveč. Samo nekatere bolj kričeče stavke.

Pravijo, da je monizem identičen s konsekventno in enotno znanstvenim svetovnim naziranjem. Zanimivo pa je, da se te tri dobre lastnosti svojega svetovnega naziranja v naslednjih stavkih tako pobijejo, da ne ostane prav nič od njih.

Če je svetovno naziranje konsekventno izvedeno, mora biti pravo, t. j. resnično, neizpremenljivo. Kar je namreč resnično danes, mora ostati resnično tudi jutri, da, tudi čez milijone let. 2×2 je bilo, je in bode vedno 4. Če monisti sami izjavljajo, da ne obvezujejo sprejeti neizpremenljivega svetovnega naziranja, indirektno trdijo, da to naziranje ni absolutno resnično, ampak samo nekako hipotetično. Včeraj je bilo $2 \times 2 = 4$, danes je 5 in jutri bo morda 3. Svetovno naziranje pa ne more biti nikdar niti hipoteza ne, kaj šele tako malo gotovo resnično, ker človek ne more biti prej miren, dokler ne najde popolne gotovosti glede svojega stališča v svetovju. Z vprašanji, odkod, kaj, kam, moramo biti čisto na jasnem, če hočemo odkrito trditi, da imamo svetovno naziranje!

O enotnosti sploh ni mogoče govoriti. Dali so namreč svojim članom svobodo, da naj si sami pomagajo, kakor vedo in znajo, s filozofičnimi in verskimi razmotrivanji. Sami torej priznajo, da kljub svoji »konsekventnosti in znanstvu« ne morejo priti resnici do dna, da bi mogli zadovoljiti vse in posameznika. Gotovo je, da prava in resnična more biti le ena sama pot in da tisto svetovno naziranje, ki pravi svojim članom, da naj bodo nekateri verni, drugi pa so lahko neverni, ni pravo. Ne more namreč vseh zadovoljiti z istimi principi, temveč le s tako različnimi, da je na prvi pogled jasno, da ne morejo biti vsi ti principi resnični. Če je resničen eden, ne more biti resničen drugi, tretji itd. Lepo bi se zahvalili žejni vodniku, ki bi jim obljubil, da jih hoče peljati k studentu, če bi delal ta po monistični metodi. Peljal bi jih po poti v nepregleden pragozd. Ko bi pa poti zmanjkalo, bi jih odslovil: »Bratci! Vem, da mora biti v tem pragozdu studenec. Išcite sami, vsak zase, kakor kdo ve in zna in povem vam, da boste srečni, ko si utolažite žejo.« Ne bo se zmotil. A drugo vprašanje je, koliko jih bo našlo ta studenec. Največ jih bo menda mislilo na vrnitev in se bodo jezili, zakaj so se dali speljati. A če bi se nekateri le ojunačili in šli iskat, težko, težko da bi si kdo ugasil žejo, ampak se bodo utrudili in bodo še bolj žejni. Seveda, mnogi bi omagali in začeli v svojem obupu tajiti, da sploh ni vode na svetu.

Zdi se mi tudi, da podpisano vodstvo o znanstvu veliko samo govori, ve pa zelo malo, čeprav si upa akademikom dajati navodila. Pravijo, da monizem ne more nikdar dogmatično otrpniti, ker je njegova podlaga vedno napredujoče znanstvo. Kako pa vendar znanstvo napreduje? Znanstvo išče resnice in že najdeno čimdalje bolj pojasnjuje. Resnica pa, katero znanstvo enkrat dokaže, je bila resnična že prej in bo ostala vedno resnična, dogmatična. In izmed takih resnic moramo vse tiste že poznati, iz katerih smo v stanu sestaviti svetovno naziranje, drugače bi bilo sploh nemogoče,

da bi imel kak človek kakršnokoli svetovno naziranje. In teh resnic se mora držati tudi monizem, ali pa mora izjaviti, da noče resnice. Če ostane prvo, monizem mora dogmatično otrpniti, kakor hitro spravi prave resnice v pravilne sklepe. Našel bi pravo svetovno naziranje, našel bi resnico, to se pravi, monistov v današnjem pomenu bi več ne bilo. Če pa ostane drugo, jim pač ostane najslabše. Znanstvo, pravijo, da je podlaga njihovega svetovnega naziranja. Jaz bi mimogrede pripomnil, da je podlaga te njih podlage, podlage znanstva — logika in kritika. Vodstvo akademične monistične zveze je med »mnogimi pripravami« menda na to podlago pozabilo.

Čudno je tudi, da si ta akademični monizem še upa prisvajati ime »svetovno naziranje«, ko pa prizna, da ne more od strani niti vseh dvomov. Sicer je pa trditev popolnoma resnična, ker akademični monizem res ne bo odstranil pametnemu akademiku in tudi neakademiku nobenega dvoma. Pardon! Enega lahko. Namreč če kdo še dvomi, ali je monizem nezmisel, ali ne.

Radoveden sem le, kako bo uspevala ta zveza, ki temelji na »znanstvu« in katere vodstvo sestavlja oklice, ki bi morali biti nekak cvet vsega, tako »znanstveno«. Ne rečem pa nič. V dvajsetem stoletju so mogoče na polju filozofije čudne reči: »Resnični in pravi problemi svetovnega naziranja so se nam tako izgubili; da, nimamo niti nič več zmisla za to, kaj se pravi, pečati se s filozofijo in ljubiti resnico.« (Klimke, die Hauptprobleme der Weltanschauung str. 146. Sammlung Kösel 1910.)

Danica v Straži. Slovensko katoliško izobraževalno društvo Straža na Dunaju je praznovalo v svečanu svojo desetletnico s posebno slovesnostjo. Danica ima pri Straži precej zaslug, zato je prav, da se tega jubileja spominjamo tudi v Zori. Daničarji so bili, ki so uvideli potrebo, ustanoviti za dunajske Slovence poleg že obstoječega društva Zvezde še eno društvo, v katerem imej svoje zavetišče predvsem delavstvo. Danica si je šela v dolžnost, skrbeti za to potrebno društvo od ustanovitve pa do danes, ko obhaja svojo desetletnico kot najpriljubljenejše društvo med dunajskimi Slovenci. Doslej je bilo v društvu okoli 80 predavanj, kjer so govorili samo Daničarji. V odboru sta poslovala vedno dva ali vsaj en Daničar, navadno kot tajnik ali knjižničar. Omeniti je, da je bil knjižničar doslej še vedno Daničar. Društvo je priredilo tekom svojega obstoja več gledaliških predstav, kjer so se uprizorile med številnimi drugimi tudi sledeče igre: Rokovnjači (2), Deseti brat, Divji lovec, Za pravdo in srce, Revček Andrejček, Stari in mladi, Domen, Posestrimi in Mati. Vse te igre so aranžirali Daničarji, moške vloge povečini sami igrali. Od prvega početka do danes sodeluje moški zbor Danice in ni je bilo skoro veselice, da bi ne nastopil. Daničarji so omogočili, da je priredila Straža doslej tri koncerte, kjer so nastopali Daničarji kot solo-pevci, violinisti, igralci na glasovir itd. Pevovodja mešanega zbora v Straži je bil (z eno samo izjemo) Daničar; omenim naj le najbolj požrtvovalne: gosp. Bajuka in gosp. dr. Kimovca, ki se danes lahko ponaša z zborom kakor niti pet pevovodij na Slovenskem. Kdor je slišal peti ob proslavi Stražine desetletnice Kimovčev zbor, 46 močnih glasov, se je nehote vprašal, ali je kaj takega mogoče na Dunaju. Daničin zbor je sodeloval pri cerkvenem petju, vsi voditelji slovenske službe božje so bili Daničarji. Straže si brez Da-

nice niti misliti ne moremo. In če pomslimo, da ni društvo še nikdar imelo društvenega prostora, ki bi ga lahko uporabljalo, kadar bi hotelo, potem se moramo kar čuditi, da je bilo mogoče toliko narediti.

Društvo ima v gostilni svoj lokal, ki ga more uporabljati samo ob nedeljah. Za pevske in dramatične izkušnje je dala Danica dostikrat svoje prostore na razpolago. V splošnem se je lahko opazilo, da čim živahnejše in plodovitejše je bilo življenje v Danici, tem lepše se je razvijala tudi Straža. Brez Danice bi bil Stražin obstoj ali vsaj razvoj zelo otežkočen, če že ne ravno nemogoč. Zato je praznovala tudi Danica ob Stražini desetletnici svoj jubilej praktičnega socialnega dela med dunajskimi Slovenci, in čestitke, poslane Straži ob tej priliki, veljajo deloma tudi za Danico. Med vsemi pa zasluži največ hvaležnosti preč. gospod Fr. Rebol, društveni ustanovitelj in najgorečnejši pospeševatelj društvenih koristi. Ko je prišel ob desetletnici zopet na Dunaj, je spoznal, kako hvaležni so mu Stražani za njegov trud in požrtvovalnost.

Straži želimo v drugi dekadi še lepšega razvoja, Danica naj pa svoje delo za povzdigo ljudske izobrazbe še podvoji, za kar ji bo hvaležen ves slovenski narod, ne samo dunajski Slovenci in Slovenke.

Tovarišem akademikom, bogoslovcem in srednješolcem! Enajst let je minulo, odkar se je na Slovenskem začelo protialkoholno gibanje. Dolga doba je to, polna dela in truda, dela nekoliko idealnih moč, ki so posvetili vse svoje moči boju za prospeh abstinencijske misli. Ne zaman! Danes imamo Slovenci trdno organizirano protialkoholno zvezo »Sveto vojsko« v Ljubljani, ki šteje lepo število — nad 10.000 — članov, med temi nad 4000 popolnih abstinentov, in ki sedaj sistematično, s podvojeno močjo vodi protialkoholni boj po celem slovenskem ozemlju.

Po enajstih letih obstoja abstinencijskega gibanja med nami je čas, da se katoliško-narodno dijaštvo vpraša, kaj je storilo v tem času za to socialno in kulturno tako zelo važno narodno vprašanje. Če smo odkritosrčni, bomo odgovorili: ničesar! Le tu in tam je kdo povzdignil glas in opozarjal na to veliko vrzel naše organizacije, toda ostal je glas vpijočega v puščavi. Večina je spala kakor kralj Matjaževa vojska in le včasih se je kdo zbudil ter vprašal, če še letajo bele vrane (= abstinentje) po zraku!

Tovariši! Koliko časa bomo še pustili, da nam bodo nasprotniki, žal opravičeno, očitali, da smo veliki po številu in v besedah, a majhni v dejanjih? Priznajmo: veliki smo postali in zato se je letargija razpasla med nami kakor garje med čredo ovac! Naredimo temu konec! Samozatajevanja, požrtvovalnosti, idealizma potrebujemo, tovariši, zato pa vun z lenobo iz naših vrst, ki je najhujša nasprotnica vsakega pozitivnega dela! Ne fraze, delo bodi naša deviza!

Alkoholno vprašanje je najvažnejše socialno vprašanje, je življensko vprašanje našega naroda. Neštetokrat se je že poudarjalo, da je alkoholizem rakrana našega ljudstva. Mislil bi si, da je katoliško-narodno dijaštvo, »dika in cvet ter bodoči voditelji naroda«, že zdavnaj obrnilo svojo pozornost tej pereči točki našega narodno-obrambnega dela, toda dejstvo je žal ravno nasprotno. Naše dijaštvo je to vprašanje do najnovejšega časa z naravnost občudovanja vredno doslednostjo zanemarjalo! Te brezbriznosti naj bo sedaj konec! Bodi odslej naša dolžnost, da popravimo, kar smo v teku let zamudili!

Snujmo abstinenčne odseke, ki naj pristopajo k protialkoholni zvezi »Sveta vojska« v Ljubljani, študirajmo in razširjajmo protialkoholno literaturo, predavajmo in širimo na ta način abstinenčno misel med nami samimi in med ljudstvom. V »Danici« na Dunaju se je že ustanovil abstinenčni odsek, ki krepko napreduje. Upamo, da nam bratski društvi »Zarja« in »Dan« kmalu sledita! Med bogoslovci zavzemajo častno mesto ljubljanski, kjer se že delj časa živahno propagira protialkoholna ideja, in v zadnjem času mariborski bogoslovci, ki štejejo že 36 popolnih abstinentov. Vsa čast jim! Med srednješolci se tudi že opaža neko gibanje v tem oziru. Za zgled in v spodbudo naj jim bodo sledeče številke, ki pričajo o uspehih slovitega nemškega abstinenčnega apostola p. Elpidija O. F. M. med nemškim srednješolskim dijaštvom: v Mariboru je pristopilo po njegovih predavanjih k popolni abstinenци 210 srednješolcev, v Beljaku ravno tako 210, v Celovcu pa celo 650 dijakov in dijakinj! Kaj pravijo naše dijakinje in dijaki k temu? Ali se bodo naši srednješolci dali prekositi od Nemcev?

Začetek je torej tu. Delajmo krepko naprej in glejmo, da kmalu dohitimo bratsko hrv. kat. narodno dijaštvo, ki šteje po kratki dobi enega leta že 16 abstinenčnih odsekov z 250 člani.

Urednik »Zore« nam da na razpolago prostor, kjer bomo lahko poročali o našem gibanju in izmenjavali svoje misli. Poslužujmo se obilo te ugodnosti. Neobhodno potrebno pa je, da so odseki med seboj vedno v ozkem stiku, le na ta način bomo mogli misliti na enotno izpeljano abstinenčno organizacijo med našim dijaštvom. Vsak tovariš naj po možnosti naroči »Zlato Dobo«, v kateri priobčujemo, kar je za širšo javnost. Nove abstinenčne znake, zelo lično izdelane, smejo glasom sklepa zadnjega občnega zbora nositi le popolni abstinentje. Veljajo po 1 K.

Tovariši! Dosti dela nas čaka! Pokažimo, kaj zmore katoliško-narodno dijaštvo, če zastavi svoje moči v dosego enega cilja in dokažimo, da razumemo pravo narodno delo!

D u n a j, dne 3. marca 1914.

E. Aljančič, phil.

Visokošolski vestnik

Katoliške vseučilišče v Solnogradu. Znano je, da obstoja na Solnograškem vseučiliško društvo, ki si je stavilo za nalogo, ustanoviti in vzdrževati kat. vseučilišče. Precej visoka vsota se je že nabrala v ta namen, vendar še ni upanja, da bi se mogla ta misel v kratkem času realizirati. Treba je previsokih denarnih vsot. Solnograški knezonadškof, največji pospeševatelj te misli, je uvidel, da bo preteklo še dosti let, preden bo stalo kat. vseučilišče, zato je predlagal, naj bi se zaenkrat ustanovil samo znanstveni institut (Forschereinstitut) za mlade kat. znanstvenike. Ta institut bi naj bil nekak začetek, iz katerega bi se sčasoma razvilo vseučilišče. Novemu institutu, ki se bo morda že letos osnoval, želimo tudi mi božjega blagoslova.

I. Z.

Visokošolsko stanovanjsko vprašanje je stopilo v nov stadij razvoja. Sekretarijat za socialno delo med dijaštvom (M. Gladbach) je sklical v Monakovem konferenco, ki je razpravljala o tem vprašanju in prišla do rezultatov. V začetku letnega semestra 1914. se bodo na vseh visokih šolah priredile enketе o dijaškem stanovanjskem vprašanju. Nato se ustanove dijaški stanovanjski uradi, v katerih prevzame delo zastopstvo dijaštva samega. Nеobhodno je torej potrebno, da vsako katoliško akademično društvo pošlje vsaj enega zastopnika v omenjeni stanovanjski urad, ki bi svoje društvo v vsakem oziru mogel informirati. Zastopnikom kat. akad. društev (vseh narodnosti) da označeni sekretarijat brez odškodnine na razpolago tozadevno gradivo in stvari se tičočо literaturo, da se lahko pripravijo. Gledati moramo, da se to važno vprašanje ne bo rešilo preko nas, ali celo proti nam.

Stvar je važna, važna posebno za nas slov. kat. akad. dijaštvo. Kako dobrodošle bi nam bile natančne informacije glede stanovanj posebno v začetku semestrov. Dosedaj smo bili, ko smo iskali stanovanja, prepuščeni večinoma slepemu slučaju. Neprestane selitve so posledica tega dejstva. V lastnem interesu se moramo za to akcijo zavzeti.

Naraščanje medicincev. Naval na medicinske študije narašča od leta do leta, tako da že mislijo, kako bi omejili število slušateljev. Dunajsko medicinsko fakulteto obiskuje samo v prvem letniku 630 slušateljev. Jasno je, da je uspešen študij pri tolikem številu zelo otežkočen. Zlasti trpijo praktične vaje v različnih institutih. Kakor kaže, bodo v kratkem vsi stanovi prenapolnjeni. I. Ž.

»Polonia«, dunajsko katol. akad. društvo, je izdalo poročilo za celi čas svojega dosedanjega delovanja. Kakor znano, je bilo društvo ustanovljeno v marcu leta 1911. Brošura podaja natančno izveštje o posameznih panogah društvenega dela ter obenem tudi o delu katol. društva rokodelskih pomočnikov, v katerem je »Polonia« koncentrirala svoje socialno-izobraževalno udejstvovanje. V društvu je obstojala celo sekcija za podpiranje domače obrti in trgovine — znamenje, kako zavedni so tt. Poljaki v tem oziru celo v tujini. Če smemo izraziti mnenje o njenem predavateljskem delovanju, bi dejali, da so bila dosedanja predavanja preveč akademična, teoretična, strokovna, pa premalo splošno zanimivega značaja. V ostalem pa se pridružujemo v polni meri mnenju »Prada« V., 9., str. 307, da naj bi poskrbel odbor z večjo vnemo in energijo za zvišanje naraščaja, ki je pri tolikem številu poljskega akad. dijaštva na Dunaju še zmerom premajhen. L. S.

Nemiri na visokih šolah. Preteklo leto se lahko imenuje leto nemirov in štrajkov na visokih šolah. Povsod nezadovoljstvo; dijaštvo hoče zboljšanja razmer in uredb na visokih šolah. Leto 1913. so začeli z več kot enomesečnim štrajkom eksportni akademiki, ki so hoteli izpremembo eksportne akademije v trgovsko visoko šolo. Njihovi upravičeni zahtevi se ni ustreglo in se menda ne bo tako kmalu, kakor kažejo nekatera fakta. Na živinozdravniški visoki šoli so bili nemiri radi tečajev, ki jih prireja deželni odbor kranjski v svrho izobrazbe kmetskih posestnikov in njihovih sinov v prvi pomoči pri porodu in poškodbah goveje živine. Na isti šoli so zahtevali slušatelji jeseni izpremembo učnega reda, ki je stopil v veljavo lanske leto. Deloma se jim je ustreglo. Priredili so demonstracijski

pohod po mestu pred ministrstva, kjer so obrazložili svoje želje in zahteve. Dunajski medicinci so skušali s pomočjo štrajka doseči podaljšanje termina za prvo državno izkušnjo. Praški tehniki zahtevajo nove prostore, poizkusili so s štrajkom, morda jim ustreže vlada v doglednem času. V Lvovu so bili pretepi med Poljaki in Rusini, na Dunaju med judi in nemškimi nacionalci, v Gradcu so se sprijeli Nemci in Italijani, kjer je bilo nekaj dijakov težko ranjenih. Italijani se sedaj poslužujejo vedno ostrejših sredstev v doseg laške fakultete v Trstu. Pretepu v Gradcu so sledile demonstracije srednješolcev v Trstu in Gorici, protestna zborovanja so se prirejala v vseh večjih gornjeitalskih mestih. Na ta način poizkuša laška kraljevina vplivati na našo državo, svojo zaveznico. Slovensko dijaštvo in slovensko ljudstvo upa, da bodo slovenski poslanci zastavili vse svoje sile, da se z laško fakulteto reši tudi vprašanje slovenskega vseučilišča. Ako se nam ne ugodí, bomo tudi mi prisiljeni, zateči se k ostrejšim sredstvom. Največ pozornosti je vzbudil v slovenski javnosti štrajk na umetniški akademiji. Šlo je za naslednika arhitektu Wagnerju, ki je ustanovil svojo posebno šolo. Profesorski zbor je predlagal v imenovanje slovenskega rojaka arhitekta Plečnika, učenca Wagnerjevega. Vlada je pa imenovala drugega profesorja, ki ne odobrava Wagnerjeve šole. Dunajska in ž njo solidarno vse avstrijske umetnostne akademije so stopile v štrajk. Vendar vse to ni nič pomagalo. G. Plečnik ni postal profesor, ker so nekatere nemške stranke protestirale, da bi tako važno stolicu zasedel Slovan. Naj ima Slovan še toliko zmožnosti, izključen je od vseh važnejših mest samo zato, ker je pač Slovan. V Inomostu so bili napadeni katoliški akademiki od nemških buršev. Eden ranjencev je podlegel smrti; umrl je za svoje katoliško prepričanje. Katoliško akademično dijaštvo še vedno ne more prosto dihati na avstrijskih visokih šolah, brezversko dijaštvo mu odreka enakopravnost. Boj med svetovnimi naziranjí ne ponehava, nasprotno, vedno bolj se poostruje. Visoke šole so bojna polja; katoliško dijaštvo mora biti vsak trenotek pripravljeno, da nastopi za obrambo katoliških načel. Za bodočnost se ne obetajo nemiri samo radi zboljšanja razmer na visokih šolah, ampak v prvi vrsti boji za svetovno naziranje.

I. Ž.

Srednješolski vestnik

Učitelji in enoletni prostovoljci. Doslej je veljalo za učitelje določilo, da so morali takoj po maturi odslužiti svoje vojaško leto (oziroma kot nadomestni rezervniki 8 tednov). Vojno ministrstvo je izdalo pred kratkim odlok, v katerem naznanja, da lahko vsak učitelj ozir. absolvirani učiteljski kandidat odloži enoletno prostovoljstvo za toliko časa, da napravi usposobljenostni učiteljski izpit. Odločilno je bilo namreč dejstvo, da morajo učitelji po maturi dokazati dveletno praktično delovanje v učiteljski službi na javni ali zasebni ljudski šoli, da se sploh morejo prigrasiti k usposobljenostnemu izpitu. Poprej so morali učitelji prekiniti svojo službo, preden so napravili izpit, a sedaj jim je dovoljena odložitve vojaške službe, samo prositi morajo pri pristojni vojaški oblasti in priložiti svoji

prošnji dokaz, izdan po okrajnem šolskem svetu, kje službujejo. Tega novega določila se bodo učitelji gotovo radi posluževali. I. Ž.

Enoletno prostovoljstvo mislijo sčasoma tudi v naši državi odpraviti; na Francoskem morajo inteligenti služiti ravno tako 3 leta kot navadni brambovci. Pri nas bodo — kakor se čuje — enoletni prostovoljci, ki napravijo častniški izpit, služili drugo leto kot praporščaki ali kot častniki (poročniki), drugi pa, ki ne bodo imeli izpita, kot podčastniki ali makari kot prostaki. Vsekakor je pa upati na olajšavo orožnih vaj; sicer se pa ta nova reforma ne bo izpeljala tako brž. I. Ž.

Kulturna vprašanja

Vera in filozofija.

Moderna univerza. Koliko mladih ljudi se napoti vsako leto iz srednjih šol na univerzo, s trdno nado, da bodo dobili odgovor na tisoč žgočih vprašanj, starih dvomov in novih problemov. Velike so nade teh mladih ljudi, žal, da jim sledi navadno razočaranje. Moderna univerza ni zmožna dati odgovora na ta najvažnejša vprašanja. Naravne vede so sicer silno napredovale. Novodobne tehnične pridobitve so mogočna pesem o veličini človeškega duha. Važnejše kot poznanje narave je pa poznanje lastne duše in njenih potreb. Kar se tiče ravno teh vprašanj, je novodobna univerza popolnoma odpovedala. Ona, ki bi morala vzgajati narodom njihovo inteligenco, je postala torišče specialistov in državnih uradnikov. Tako sodijo o novodobni univerzi možje kot Schopenhauer, Nietzsche, Chamberlain, Bourget, Carlyle, Tolstoj; tako zastopniki univerze sami. Navajam le Paulsena in Foersterja. Slednji piše v svoji knjigi »Christentum und Klassenkampf« sledeče: »V naših dneh zro široke mase, ki so se odtujile cerkvi, zaupno na »prosvetljence«, sinove modernih univerz in pričakujejo od njih vodilnih besed v žgočih življenskih in kulturnih vprašanjih. Nikoli pa ni bil učenjak tako nesposoben za vlogo voditelja kot sedaj. Še nikdar ni tako neomejeno vladal enostranski specializem — celo filozofija, ki je nekdanj motrila življenje iz višjega vidika, razpada v celo vrsto specialnih ved.«

Julij Langbehn piše v svojem delu »Rembrandt kot vzgojitelj«: »Današnja vzgoja nemške mladine je podobna moritvi betlehemskih otrok.«

Tako sodijo misleci o moderni univerzi. S smelo besedo je stopila ta univerza nekdanj na svojo bleščečo pot: Emancipacija od cerkve in države! Dosegla je pa moderna univerza emancipacijo od življenja in duha!

Narodna obramba.

Naše vseučilišče. Kdor bo svojčas pisal našo kulturno zgodovino, se bo s posebnim užitkom pomudil ob razvoju vseučiliškega vprašanja. Od včeraj smo, bi lahko rekli mi najmlajši, še po šolskih klopih drsali, pa smo videli in doživeli, kako so se razpuščali zlati gradovi narodnih idealov in zahtev na nebu naše bodočnosti z brzino, ki

znači rekord tudi v dobi vsesplošne nervoznosti. Kako se bo glasila trezna sodba o tem polomu programov nasploh v zrelejših letih, tega bi se danes ne upal prerokovati z gotovostjo. Glede vseučiliškega vprašanja samega zase pa nisem pesimist. Kako stoji to danes?

»Djački vijesnik« br. 9./10. poroča iz Prage o zanimivem razgovoru glede tega vprašanja na prijateljskem sestanku »Dana« dne 21. januarja 1914. Iz cele debate je razbral poročevalec sledeče misli: Posebnega slovenskega vseučilišča ni treba zahtevati, pač pa recíprociteto zagrebškega, kjer imata že pravico predavati dva Slovenca (Vošnjak in Ilešič). S tem bi se obenem doseglo nekaj za zbližanje Hrvatov in Slovencev. Slovenci naj se bolj zavzemajo za ustanavljanje meščanskih, obrtnih in gospodarskih šol. Če bi se pa že pokazala kdaj potreba še enega jugoslovanskega vseučilišča, bi bil na vsak način Trst najbolj primeren. Slovenski docentje naj se raje habilitirajo v Zagrebu, kjer lahko tudi slovensko predavajo, nego v Pragi ali Lvovu, kjer to ni mogoče.

Novo je v tem razgovoru to, da so se Današi odločili za Trst, ne za Ljubljano. Prvi iz »klerikalnega« tabora so se otresli malenkostnih predsodkov in z bistrim očesom pogledali v bodočnost: čast jim! Čul se bo še tuintam kak protiven glas, toda zmagal bo le Trst in postal trdna točka na programu naših — pobožnih želja.

Kar se Zagreba tiče, so idealisti gotovi, da se jutri odpre tudi za tostransko polovico monarhije in da bo pojutrišnjem že par sto slovenskih študentov igralo »doktorje« po zagrebških restavracijah — — —, gromovniki pa, ki vodijo čoln bodočnosti, imajo polno glavo skrbi z državo samo, da ne bi kaj škode trpela od narodnih zahtev: kdo bo pa tudi skrbel zanjo, če ne edini narod, kateri je še ohranil svoj patriotizem... Drugi prvaki spet se boje, da bi se Slovenci v Zagrebu premalo naučili, da bi se nemara česa slabega nalezli itd. itd. Z eno besedo: v o d i l n i k r o g i s o k a j m a l o v n e t i z a r e c í p r o c i t e t o. Seveda javno tega ne povedo, ker so iskreni prijatelji jugoslovanske vzajemnosti...

Torej Ljubljano smo opustili, Trsta se oprijeli in Zagreba — se bojimo. Vprašanje pride v nov stadij, kadar dobimo nov politični kurz, ki se ne bo bal narodnih zahtev v interesu nemštva ali celo — oseb. Tak kurz moramo uveljaviti, če hočemo kam naprej. Če pa nočemo, se s tem jasno in glasno odrekamo svojim narodnim pravicam — svojem vseučilišču. Zagreb je tedaj zadnja postaja v razvoju našega vseučiliškega vprašanja, še to opustiti, ne bo več napredek, ampak — testimonium paupertatis. Carniolus.

Kaj je s podružnicami Slov. Straže? Ali še obstojijo? Da, še, a povečini dremljejo ali spijo, le nekatere kažejo še nekoliko mladostnega življenja. Odkod to in čemu?

Je več vzrokov. Prvi bazira na premajhni zavesti našega ljudstva. Naše ljudstvo še ni prišlo do pojma narod in do spoznanja, da se slovenskemu narodu ne godi tako dobro kot bi se moralo. V večjih sosedih, ki ga spodrivajo z lastne zemlje, ne vidi svojih sovražnikov, nasprotno, smatra jih za prijatelje, ker mu zidajo lepe šolske palače, otroke preskrbujejo z obleko in šolskimi potrebščinami, posestva drago plačujejo. In naše obmejno ljudstvo misli, da delajo sosedje vse to iz same ljubezni do bližnjega, iz ljubezni do slovenskega naroda, saj hočejo njihove sinove in hčere izobraziti v nemški

kulturi, v nemškem jeziku. Saj smatra naše ljudstvo za učene ljudi one, ki znajo govoriti nemški; če so prišli pa tako daleč, da pišejo celo v gotici, potem pa sploh ni višje učenosti. Če poveš našemu ljudstvu, da govoriš in pišeš tudi v nemškem jeziku, si že dovolj učen za gospoda. Naše ljudstvo v sredini Slovenije, ki ne pride v dotiko z narodnimi nasprotniki, je skoro manj zavedno kot obmejno; ono vzame narodno stanje tako kot je in misli, da drugačno sploh biti ne more. Krivice se mu zde dobrote, zadovoljno je samo s seboj in z javnim življenjem. Niti očitnih krivic, ki se gode predvsem mejašem, ne vidi, in če jih vidi in spozna, ne čuti dolžnosti pomagati jim. Manjka torej narodne zavesti; to narodno zavest vzbuditi in dvigniti, mora biti prva in glavna naloga vsake podružnice.

Drugi vzrok, da podružnice spijo, je iskati v pomanjkanju pravnih oseb, ki bi se posvetile samo temu delu. Pri nas je seveda navada, da se takemu, ki pridno sodeluje pri enem društvu, naprti delo tudi v drugem. Razdelitve dela manjka. Narodno-obrambno delo je precej sitno in samo na sebi tako, da se ga človek kmalu naveliča, pa naj je bil spočetka še tako navdušen. Menjava vsakoletnega odbora je potrebna, če hoče podružnica agilno in živahno delovati. V odboru morajo biti iznajdljivi ljudje, ki iščejo novih potov, kako podružnico poživiti in priti do večjih dohodkov. Stari odbor pa ne sme smatrati za nezaupnico, če je odstavljen. Naj pokažejo nove moči, kaj znajo in koliko premorejo.

Tretji vzrok, da podružnice Slov. Straže ne delujejo, leži v obširni naši organizaciji. Danes imamo že toliko različnih društev, da se človek skoraj ne spozna. Naš narod je menda res med vsemi narodi najbolj organiziran. Ker imamo toliko društev, je eno drugemu v napotje. V vseh društvih so navadno isti ljudje; plačaj članarino na vseh koncih, poravnaj naročnino za časopise, prispevaj večjo vsoto za društveni dom, za gospodarski dom, gasilski dom in ne vem kaj še vse. Narodni davek je torej precej velik. Naše ljudstvo je pa ubožno in gospodarsko še premalo trdno, da bi si lahko dovolilo večje izdatke za narodne zahteve. Poleg vsega tega je vpoštevati prireditve, ki donašajo vsakemu društvu največ denarnih dohodkov. Nastanejo prerekanja, katero društvo imej ob najbolj ugodni priliki svojo prireditev. Zmaga društvo, ki je v denarni stiski, navadno društvo, katero rabi v dosego svojega namena precej denarja. Tako je podružnica potisnjena v stran, ob koncu poslovnega leta nima ničesar pokazati. Članarina se ni mogla izterjati, veselice ni bilo mogoče prirediti, velikodušnih in darežljivih ljudi pa je malo na svetu.

Kako bi se dalo odpraviti te nedostatke in kako poživiti podružnice, hočem poročati v prihodnji številki. I. Žgur.

Sociologija.

Socializem in kmetijstvo. Po Marxovem sistemu je nujna posledica kapitalističnega gospodarstva vedno večja koncentracija podjetij. Obseg podjetij mora nevzdržno rasti, njih število pa padati. Ta razvoj bi slednjič privedel do tega, da bi ves svet imel neznatno številce posestnikov, vsi drugi bi bili hlapci — proletarci, ki bi se uprli, spodili gospodarje in ves kapital vzeli v skupno družabno

posest ter zanaprej svobodno volili — ne več gospodarje, ampak upravitelje družabne lasti. Ti bi skrbeli za red pri skupnem delu in pravično delili skupni dobiček.

To teorijo je raztegnil Marx ne samo na moderno veliko industrijo, ampak tudi na kmetijstvo. Da pa ne velja ne za prvo ne za drugo, to dokazuje poleg špekulativne znanosti tudi vsakdanja izkušnja.

Vendar se dobe še danes idealisti, ki trdijo, da je bodočnost kmetijstva samo v socialističnem veleposestvu. Mali kmet, pravijo, ne more vzdržati v modernem gospodarskem boju, ker mu nedostaja denarja za vpeljavo cenejšega obdelovanja (strojev!), veleposestnik pa z vsem kapitalom vendar ne more naprej, ker moderni delavec ni več voljan delati na kmetih za mezdo. Torej, sklepajo, treba je združiti veleposestvo in samostojnost kmetskega delavca v socialistični sistem, da bo tako zadovoljna i tehnika i duša modernega proletarca.

Kaj pravi k temu izkušnja? Lani je izšla knjiga W. D. Preyer, »Die Arbeits- und Pachtgenossenschaften Italiens« (Fischer, Jena 1913), ki je spet en dokaz več, da je socializem utopičen. V Italiji je mnogo obširnih veleposestev, katerih lastniki ne dajejo sami v najem naravnost kmetom, ampak nekakim posredovalcem, velenajemnikom, ki potem razdele svet med male kmete. Da se nemalo ljudskega znoja prime žepov teh »prijateljev«, je vsakdanja resnica. Da jih izločijo, so se kmetje začeli družiti v zadruge, ki neposredno od veleposestnikov vzamejo zemljo v najem. So pa te zadruge dvoje vrste. Socialisti ustanavljajo najbolj take zadruge, ki celo posestvo tudi zadružno obdelujejo: člani svobodno izvolijo upravni svet, ki centralistično vodi in nadzira celo veleposestvo in ob koncu razdeli dobiček. Krščanski socialci pa goje drugo vrsto zadrug, katere veleposestvo razdele med člane, da vsak dobi svoj kos, ki ga obdeluje sam po svoji volji in sam spravi dobiček ali trpi izgubo; obenem skrbe te zadruge za skupni nakup in prodajo in za izobrazbo članov.

Katera vrsta zadrug se bolj obnese? Preyer piše, da druga. Krščansko-socialnih zadrug je veliko več nego socialističnih in pri slednjih se celo že opaža, da se vedno bolj nagibljejo proč od nepraktične socialistične uprave, k idealu krščanske zadruge, ki daje gospodarsko samostojnost rodbini, tej celici vsega družabnega organizma, kjer edino more zmagati ljubezen nad zavistjo.

Zmota socializma je namreč ravno v tem, da pričakuje prevelik psihološki učinek od tistega prehoda iz kapitalističnega sistema v socialistični, češ, delavec se bo čutil bolj samostojnega, ko bo sam volil svojega gospodarja, dobil bo večje veselje do dela in bo tako bolj zadovoljen in bolj premožen. Ta psihološki »profit« je že paraliziran po neljubem dejstvu, da se v socialistični družbi delo in dobiček ne moreta razdeljevati s tehniko sv. Mihaela. Treba torej počakati, da pride nov rod, ki ne bo poznal treh pglavitnih grehov: prevzetnosti, nevoščljivosti in lenobe. Do tedaj ostane rodbina še najprimernejša gospodarska enota.

A. G.

Onkraj Apeninov.

(Spomini.)

(Dalje.)

Drugo jutro mi je prinesla signora Rosa drobno pisemce. Čudno se mi je zdelo, ker je bilo oddano v Firenci. Odprl sem in videl na pol strani napisano sledeče: Cenjeni gospod! Prijetno mi je, da sem se seznanil z Vami. Bili bi zelo prijazni, če pridete jutri ob štirih popoldne po biblioteki v kavarno Bottegone. Pomenila bi se o tem in onem. Vaš vdani Mario Margheri.

Spomnil sem se, da se mi je predstavil na predvečer »alla Biblioteca Nazionale« suh, črnobrat fant z naslovom studente di belle lettere in da mi je pripovedoval čisto nove stvari o Heineju in njega popularnosti med italijanskimi dijaki. Med študenti se je z banalno hitrostjo pri literaturi. Imenujejo jo — nehoté — lepo, krasno, superbe, magnifique in pri tem si nismo v svesti, kako hitro se ti pojmi izpreminjajo v kontrarne, za »ženije« blasfemične obsodbe. Besedičimo, če je treba besedičiti, tudi o stvareh, ki so nam malo ali pa nič na srcu, saj to je »an der Zeit«. Kajne, Schlegel!

Je res ali ni res tako? Tudi causerie je romantika.

»Bom pa šel,« sem si mislil. »Za petintrideset centesimov se mi bo postreglo z lepo florentinsko govorico. Lovi, kjer moreš ujeti, primi, kjer moreš držati. Za filologa je vsaka beseda, vsaka jezikovna »tournure« večje važnosti nego deset in še več suhoparnih predavanj.

Napravil sem se in šel v biblioteko. Precej birokratski so ti gospodje bibliotekarji. Čudaki so. Molčati znajo z grozovito spretnostjo in njih obrazi so dolgočasni od devetih zjutraj do štirih popoldne, ko se biblioteka zapre. Nič jih ne moti v njihovem premišljevanju. Knjižnica da povsod iste rezultate: duševno otopljene ljudi s kostmi in kožo. Toda Italijan, ki molči in meditira, ni naraven, ni Italijan.

Mislite si živahnega Apuljca! Dajte mu življenja in živahnosti v superlativu! Klepeta naj kakor sraka. Nikdar mu ne sme poiti beseda! Postavite ga za par mescev v biblioteko, polivajte ga vsak dan pet ali šest ur s suhoparno nemško znanostjo, rezultat bo zanimiv. Iz mladega klepetavega pridigarja »del dolce far niente« dobite karikaturu duševne moči, frazerja alla tedesca, nemškega učenjaka-suhoparneža. Dunajsko Hofbibliothek, žalostno pribežališče onih, ki jo potrebujejo, začutiš nehote tudi med stenami plesnjave »Regia Biblioteca Nazionale«.

Una scheda giallo!

Ecco, signore.

Permette l'ingresso al catalogo?

S'accomodi!

Oddal sem svoj listek in čakal. Bibliotekar gospod Uccelli je stopil k telefonu in govoril v tretje nadstropje: Il Novellino, edi-

zione Gualteruzzi, stampato a Bologna, 1575 — anonimo. Guardi bene, sor Beppe, ci deve stare.

Šel sem v čitalnico in čital svojo staro stampo. Vsako besedo sem obrnil trikrat, štirikrat, če ni mogoče v njenem deblu ali v končnicah sled francoskega fonetičnega vpliva.

Za dame je v čitalnici posebna miza, nekoliko nižja, s pripravljenimi stoli di legno curvo. Na gornjem koncu oznanja velik, črn napis, da miza ni samo gramatično, ampak tudi smotreno ženskega spola.

»Per signore!«

Ko sem počasi spoznal italijanske dijake in njih površni, diletantski študij, sem se časih vprašal, kaj more biti šele pri Laurah in Fiammettah. Kmalu sem bil na jasnem. Naročale so si ilustrovane revije vseh jezikov, pregledale slike, oddale in zopet odšle. Čitale so stare letnike dnevnikov »Corriere« in »Tribuna«. No, študij po načinu žurnalistov je za gotove, »sposobne« ljudi lepa reč. Vsakemu pa ne ugaja. Nad pol ure ni nobena zdržala v biblioteki, drobno tiskane strani s komentarjem pa so za gospodične tortura. Italijanski temperament ne prenese dolgočasne vede. Čemu tudi? Saj tega ni treba, ker za »cervello borghese« zadostuje ponižna kopija raznih malenkosti, o katerih na Dunaju nočejo niti slišati.

Sedel sem v knjižnici do štirih popoldne, tedaj se namreč zapre — in šel v bar na svojo pasatistično kavo.

»Eh, caro Giovanni, come stai?« me nahruli Oreste del Mazza, ki je ravno srebal svoj espresso.

»E Mario, l'hai visto? Ti cerca. E andato al Boteggone.«

»Da, dala sva si rendez-vous,« sem odgovoril in naročil še zase espresso.

»Ci vado anch'io, al Bottegone,« je hitel Oreste.

»Dobro, greva skupaj,« sem rekel in položil na pult tri solde.

Plačala sva vsak svoj espresso ali kot pravijo v šali »un caffè espressivo« in odšla po Via Calzainoli proti Piazza del Duomo.

Oreste je brenčal poleg mene neznano melodijo, gledal sem, gledaj tja, se ustavil pred vsako izložbo in izpraševal, če imamo tudi pri nas modne trgovine in lepa dekleta. Spet je poprijel svojo arijo, se zamislil, pogledal v zrak, se obrnil k meni in rekel ravnodušno: »L'ho piantata, la mia »bellina«, sai, laggiu alla Porta Romana.«

»Zakaj pa?« sem ga vprašal.

»Eh, zakaj, zakaj? Ne morem ti povedati, nekaj je prišlo med naju, nekaj, kar ni ne odkritost, ne surovost.«

Dejal sem, da je takih in enakih zgodb dovolj nele med Italijani, ampak tudi drugje.

Preslišal je moje besede, obrnil se nekoliko v stran, se priklonil in pogledal mimoidoči dami pod širok klobuk ter sentimentalno vzdihnil: bellina, bellina.

Dama se je nasmehnila in šla svojo pot.

»Veš,« pravi Oreste, »to je pri nas dovoljeno. Gospodične niso prav nič hude, če jih kar javno, na ulici, obsipljemo s komplimenti. To seveda velja samo za Florentinke, kajti pri Nemkah in Angležinjah jo lahko bridko izkupiš. Diamine, quella della Porta Romana. Eh sì... Pa je zopet zapel in mahaje z rokami delal takt.

Pel je tako-le: ¹

Giovanottino, m'hai ridotto male,
sapevo il credo, non so più che sia ...
Sapevo le parole del messale,
ed ora non so più l'Ave Maria.

Quant'era meglio,
se io non ti avessi amato,
sapevo il credo e l'ho dimenticato;
e non sapendo più l'Ave Maria
come farò a salvar l'anima mia?

Moj dragi fant, spravil si me v nesrečo.
Znala sem vero, ne vem več, kaj je.
Znala sem besede molitvenika
in zdaj ne znam več Češčene Marije.

Koliko bi bilo bolje,
če bi te ne bila ljubila,
znala sem vero, a sem jo pozabila;
in ker ne znam več Češčene Marije,
kako bom rešila svojo dušo.

Carino mio, tu mi piaci tanto,
siccome il mare piace a una sirena,
e quando non ti vedo piango tanto
che non mi scorre il sangue in una vena.

Quant'era meglio ecc.

Predragi moj, ti mi ugajaš tako,
kot ugaja morje sireni.
In kadar te ne vidim, jokam,
da se mi ne pretaka več kri po žilah.

Koliko bi bilo bolje ... itd.

»E bella, la conzone, Eh?« je rekel Oreste in pozdravil na drugi strani promenirajočo študentovsko kompanijo.

To pesem smo prepevali pozneje dannadan po Via Cavour zvečer po večerji, opoldne po kosilu. Peli smo ob Arnu in v kavarni, v gostilni in doma. Ostala mi je kot lep spomin na romantiko onstran Adrije.

Bila sva že pred Battistero. Krenila sva v Bottegone, kjer naju je že čakal Mario.

Bil je ravno dobil svojo črno kavo in mi jo ponudil, rekoč: Favorisce, signore!

Slična navada pri nas ne eksistira. Je šablonska, a antipatična ni. Kranjec kaj takega ne stori in bi se mu tudi ne podalo.

Odklonil sem vljudno z navadnim »grazie«. Prisedla sva. Oreste, Marijev prijatelj, je imel glavno besedo. Pripovedoval mi je naivne zgodbe iz italijanskega dijaškega življenja. Poudaril je, da je pre-

pričan cattolico brez političnega naziranja. Omenil je tudi, da italijanski dijak nima zmisla za organizacijo, češ, da ni potrebna iz teh in onih vzrokov.

»Tutto si fa così alla buona fra gli studenti. Non ci sono ne società, ne opinioni, non c'è lo spirito gaio.«

»Torej v Firenci sploh ni nikakega dijaškega društva in nikake »solidarnosti«?

»Nooo... C'è soltanto la società Giosuè Carducci — liberale che dorme tre quarti d'anno e non si sveglia che quando si tratta di dimostrazioni austrofobe per l'Italia irredenta.«

Govoril je na dolgo in široko, kaj in čemu so irredentisti; jaz pa sem molčal in poslušal otroška razmotrivanja. Mario, poeta, se je dolgočasil, gledal v zrak in pljuval na tla, kar je v italijanskih karnah brez kazni dovoljeno.

Rad bi bil obrnil pogovor na drugo plat. Prilika se mi je ponudila, ko je Mario ostentativno začel čitati neko revijo.

»Che c'hai?« je Oreste radovedno pogledal Mariju čez ramo.

Bila je, ne vem, katera revija in na naslovni strani je bil Pascolijev postumni članek o Leonu-pesniku.

»Si že čital Leonova carmina?« me je vprašal Mario.

»Ne še,« sem odgovoril, »pa bi ti bil zelo hvaležen, če mi jih posodiš.«

»Žalibog jih tudi jaz nimam. Imel sem jih nekoč od prijatelja, pa sem mu jih že zdavna vrnil. Čital sem jih tedaj in sedaj vem, da Leon ni bil le P. M., ampak tudi pesnik in celo — človek. Najlepše njegove pesmi je prestavil Pascoli. Prestava je — mestoma — seveda boljša nego original.«

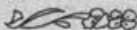
»Imaš kako prestavo?«

»Imam,« je dejal. Vzel je iz svojega zvezka dve ali tri pole popisanega papirja.

Oreste se je bil medtem francosko poslovil in izginil. Drugi dan mi je pravil, da je bil šel alla Porta Romana prosit milosti. »Včasih smo tako šibki,« je dejal, »in snoči sem šel tjadol, da se spraviva.« — »Pa ne grem več,« je pristavil. »Drugi dan je bil zo-pet doli.

Ne vem, kaj in kako je z Orestom zadnje čase, nič več mi ne piše. — Giovanni.

(Dalje prih.)

Sklenimo vrste!

Stoji, da smo že nekaj let sem v latentni tihi krizi, posebno od časa, ko je dobila v slovenski javnosti — zlasti na Kranjskem — vso odločilno moč v roke politična organizacija S. L. S. Za mirnega razsojevalca razmer in pogojev javnega našega življenja ta pojav ni nikaka nepričakovana posebnost. Vladati in udeleževati program do prav malih točnosti je tem težje, čim obsežnejši je delokrog in čim več nujnih vprašanj čaka ugodne rešitve.

A ni nam danes za gospodarske preosnove in z njimi zvezane težave; nas veliko bolj zanima prihodoško umljivi pojav takozvanih »konvertitov« ter njihovo stališče sredi naše katoliške javnosti, posebno še sredi naših političnih in nepolitičnih organizacij. To vprašanje je že zadnja »Zora« nekoliko načela, pa tudi našo javnost vobče briga in mora brigati pojav »konvertitov« v času, ko imamo že dokaj svoje iz katol. akad. organizacij izšle laiške inteligence. Morda ne bo odveč, če enkrat za vselej pribijemo načelo, da naj poslej vselej, kadar naj se odloči važno javno mesto, naša javnost, zlasti pa še odločilni činitelji pogledajo prav dobro v one vrste, ki so prišle in še prihajajo iz naših akademičnih vrst, če ne bi se vendar le dobil najprej tu kdo za dotično javno važno mesto! Najprej tu, ponavljamo, in šele potem, ako res ne bi mogli dobiti v svojih najbližjih vrstah ni ene primerne osebe, poiskati si potreben nadomestek tam, kjer je stvari najprimerneje.

Za to radikalno stališče govore izkušnje in bodo gotovo še bolj govorile v dneh velike strankarske — poizkušnje. Najbližja preteklost govori dovolj jasno! Govori pa tudi dejstvo, da bo neprimerno bolj umeval pravi pomen svojega odgovornega mesta tisti, ki je prestal vse preizkušnje v akademičnih organizacijskih šolah, kakor pa tisti, ki je živel le svoji lastni skrbi za ubogi košček kruha izven vsake organizacije ali bil celo v nasprotni organizaciji.

Pretiravati ne smemo, ker moramo vedno računati z razmerami in potrebami stvari same, a to nam mora vsakdo, ki mu je blagor slovenske katoliške javnosti resnično srčna in umska zadeva, pritrditi, da more naša javnost končno zaupati vajeti edinole tistim, ki so že prestali poskušnje in preizkušnje v naših akademičnih katoliških društvih. Kdor je prešel vse poti in preizkušnje akademičnega življenja v slov. kat. akadem. društvu, je brez vsakega pretiravanja neprimerno višje usposobljen za tista javna mesta, od katerih zavisi usoden vpliv na vso kulturno smer slovenskega naroda, kakor kdor-sibodi, ki ni preživel notranjih in zunanjih viharjev za časa, ko se mu je utrjeval — značaj.

Zato smo bili, bomo in moramo brezpogojno stati vedno na označenem stališču. Slovenska katoliška javnost je stavila od

nekdanj ves svoj up na svoj katoliški akademični naraščaj: nelogično bi bilo, če ne bi ga hotela vpoštevati v prvi vrsti v vseh potrebah, idealnih in — realnih!

Naglasiti pa moramo, da treba a priori že dvojnega: prvič trdne organizacije naših akademičnih vrst in drugič obilo dobre volje in krepkosti za javno delo.

Zavedati se moramo vedno, da le **delo**, za javna važna mesta javno delo usposablja in upravičuje osebe do — posesti in opravljanja javnomažnih funkcij. Kdor dela, ta se ceni — in je tudi prav, da se ceni in vpoštevava delavec. Če bi bil bolj delaven n. pr. »konvertit« izven vrst naših starejšin, bi gotovo bolj cenili njega kljub — traku katol. akad. društva! Ergo: bodimo prvi pri — delu! Drugo prinese čas in — sposobnost.

Prihaja resna doba! Konture bodočih dni se dvigajo jasneje pred nami. Kdor zre pozorno v našo javnost, kako se marsikje polagoma presukava na slabše, kako pomanjkuje vztrajnih delavcev, nam bo pritrdil, če kličemo: »Sklenimo vsepovsod vrste, da nas naša javnost vidi in začuti povsod diih mladih moči!«

Treba nanovo in z vso silo zastaviti zopet lopato ter ločiti in družiti — duhove. Treba obilo glav in nešteto rok pri naši S. K. S. Z. v Ljubljani in drugje po poedinah pokrajinah; enako pri »Orlu« in njegovem glasilu »Mladosti«. Treba sil pri gospodarskih organizacijah, treba pri obrtnih in delavskih strokovnih društvihi prav tako kakor pri naši znanstveni organizaciji »Leonovi družbi« in njenem glasilu »Čas«. Če se ne motimo, je pred durmi trenotek za osnutek naše »Kulturne Matice«!

Kaj pa politična organizacija? Stoji, da nismo zadovoljni z njo, kakor bi bili radi. Vendar pa ne smemo pozabiti, da je to tista roka, s katero nasprotnika javno kaznujemo, da mu ž njo jemljemo vajeti iz rok v občinah, različnih zastopih, v deželnihi zborih in več ali manj tudi v osrednjem parlamentu. Pomislimo pa še malo dalje in više — na jugoslovanski problem v zvezi s celotno državno preosnovo! Preroditev ne bo lahka, a priti mora in bo prišla! Usodepolna napaka bi bila, če bi naša akademična inteligenca zanemarjala tako važno politično organizacijo, se izogibala vsakega najmanjšega stika z njo, češ, da je politika in politično delo — sama korupcija. Kdor bi tako mislil in se ravnal v negativnem zmislu, bi škodil, zelo škodil tudi skupni stvari sami. Kajti ne bi bilo večje napake od te, če bi prepustili vse politično delo — nesposobnim in neznačajnejšem, ki bi nemoteno barantali za svojo korist!

Dasi je neprijetno vsako javno delo, potrebno in prav nujno je, da ne pozabimo resnice: če ne bo poštenih voditeljev, bodo pa nepošteni in koristolovni vodili slovensko javnost. Zato želimo, da po možnosti vsakdo posveti nekaj moči v korist politične organizacije, ker le z delom sredi političnih sfer moremo preprečiti vsaj obilo zla, ako ne že udejestviti vseh svojih idealov. Naj nas ne zastrupi diih nasprotnih vetrov in vetričev, ki hočejo vdihniti v vrste

katoliške javnosti malodušnost in neslogo. Taktika nasprotnikov je taka, da nam hoče ubiti na vsak način in pri vsaki priliki moralno oporo, ko nam hoče ubiti poedine zašlužne može, stoječe sredi političnih bojov. Zavedajmo se tega vedno: brez političnih stebrov ni trdne politične stavbe! Iz vrst naših akademičnih društev naj izide poslej tudi čim največ prav trdnih političnih stebrov in politična stavba, ki so jo z največjim naporom sestavili odlični može, bo ostala trdna kljub najbrezobzirnejšim napadom.

Eno moramo vedno in v vsakem slučaju pomniti: **Zaupajmo si! Zaupanje pa — značajem!**

Tovarišem akademikom polagamo to misel prav posebno na srce, ker se nam zdi, da so vezi naše medsebojne organizacije postale že dokaj rahle. Poživimo in gojimo na celi črti osebni stik, da postanemo resnično močna četa javnih stebrov, katere bodo znali vselej prav ceniti, ker jih bodo prav poznali. Toda jim tudi — zaupali.

Ni-li iz naših vrst izginilo že dokaj te odlične socialne vrline?! Zakaj —?

Četa se je namnožila, poedinci se v njej porazgubili, da jih ne vidijo več vseh oči! Kako bi si potem mogli vedno in povsod zaupati? A to treba, nujno treba. Nostra populique res agitur. Brez poznanja ni zaupanja, a brez zaupanja ni prave družbe. Naša javnost pa hoče in krvavo potrebuje danes bolj ko kdaj prej medsebojnega zaupanja! Izrabljala se je vera v osebe in z njo tudi vera v principe. Zavedajmo se tega dejstva ter pojdimo in dvignimo visoko vero v principe in priporimo zopet ugled in zaupanje osebi! Naj bo zato kot nekdanj en duh in ena misel zlasti v organizaciji naše lajiške inteligence od najstarejše »bajte« pa do najmlajšega »bruca«.

Naj zopet zaživi duh — starih organizatorjev!

Starešinstvo Leonove družbe v Ljubljani je leta 1913. v polni meri vršilo svojo nalogo. Njegovo poslovanje je najbolj razvidno iz sledečih podatkov:

Prejemki: Preostanek dijaške prireditve iz l. 1912. 700 K; darovi, nabrani ob cvetličnem dnevu, 635 K 70 v; duhovniki iz vseh slov. pokrajin 1158 K; darila hranilnic in posojilnic 2100 K; deželni odbor kranjski 2000 K; zavodi in korporacije 3003 K; zbirka ljubljanskih somišljenikov 1716 K; starešine katoliških akademičnih društev 1370 K 77 vin.; skupaj **12683 K 47 vin.**

Izdatki: Podpore katol akad. društvom 2438 K; brezobrestna posojila visokošolcem 8900 K; upravni stroški 302 K 68 vin.; skupaj **11640 K 68 vin.**

Preostanek 1000 K se je porabil v delno pokritje dolga 3650 K, 42 K 79 vin. se je preneslo na nov račun.

Prosimo zlasti starešine, da se večkrat spomnijo na to Starejšinstvo Leonove družbe in da opozore nanje tudi druge somišljenike!

Efektno loterijo zopet priredi letos »Slovenska Straža«, ki hoče po Veliki noči izdati srečke v razprodajo. Pozivljamo tovariše akademike, da se tudi oni udeleže z vsem zanimanjem te akcije, ki prihaja v pomoč našim zatiranim bratom, zlasti na Koroškem.

Osebne vesti. Starejšina Ivan Gogala je promoviral na dunajski univerzi za doktorja prava.

Starejšini dr. Jure Adlešiču je umrl oče. Naše najiskrenejše sožalje!

Prijateljski sestanek slov. katol starejšin in akademikov bo v soboto. dne 18. aprila t. l. ob pol 8. uri zvečer v rožni sobi hotela Union v Ljubljani. Na sestanku se bo razgovarjalo o težnjah in željah našega dijaštva. Zato podpisani vabi, da se akademiki udeleže tega sestanka v čim večjem številu in da eventuelno že prej določijo svoje referente! — Za Starejšinstvo: Bogumil Remec, t. č. preds.

Narte Velikonja:

Literarno pismo mladim prijateljem.

(Napisano na pepelnično sredo.)

Staro, staro, staro!

Če bi prevrgel rokopise od prvega do zadnjega in spet nazaj, pa bi moral spet ponoviti:

Staro, staro, staro.

Sicer so tudi tu izjeme kakor so v vsakem pravilu.

To je hudo za urednika.

Čitati spet tisto, kar je človek že napisal kdaj, čitati kot izdelek drugega, je hudo.

Hujše je pregledovati stvari, ki jih človek že davno več ne more, ker so se preživele.

Najhujše pa je čitati Meškovce, Cankarjevce in sto drugih visokih in nizkih: »— ce«. To so fantje in gospodične, ki so tako zapleteni v tuje mreže, da jih že sami pletejo v trdni veri dalje, zato pa pretiravajo šive, delajo v mreži vreče, razpletajo in mislijo pri tem, da mora imeti vsaka pesem: mir ali vihar, vsaka povest domovino, neutešeno hrepenenje, oči proti nebu in bolestno srce. Namesto da bi idejo, ki jo najdejo, razvili po svoje, razvijajo svojo idejo v tuji luči in pod tujimi naočniki — ne trdim pa, Bog varuj, da obsegajo tujo tehniko. Z vso silo hočejo živeti in iti skozi svet, ki je že bil.

Ne razločujejo se od uživajoče publike, ki si mora vse te svetove reproducirati v obliki, kakor jih ji nudi umetnost.

Tu je razloček med uživajočim in stvarjajočim človekom. Uživajoča publika vrši svojo kulturno nalogo, če umetniku sledi, umetnik pa jo še vedno zanemarja, dokler ne podaja sebe, svojih idej in ne osvetljuje svojih svetov. Zato tiči v tem zanj moralna dolžnost odgovornosti, da sebe nadzira, da sebi išče poti. Sam mora sebe čutiti ob ustvarjenem delu, umetnina mora biti nujno njegova last, mora nositi pečat osebne potence njegove.

Takrat je mogoče še-le govoriti o talentu, drugače bi morali govoriti le o zmožnosti prebavljanja. Ljudje pa, ki živijo samo ob tujih idejah in samo raznašajo ideje, so ali nedolžni epigoni ali pa plagiatorji. Vsekakor so to šibki značaji, ki podležejo tujemu vplivu, prisegajo na tuje misli in sklepe, ne da bi jih asimilirali.

Najbolj sem hud na oni način ustvarjanja, ki se vrši sklicevaje se na znano, večalimanj ugledno avtoriteto. Češ, taintainoni je tako napisal. Dobro; če je že napisano tako, moramo mi drugače ali pa nič! — Pojdemo v lastno trpljenje, v lastno veselje, povejmo o lastnih sanjah in ciljih kaj, bodimo kulturni delavci, ki se zavedajo težke naloge, velike odgovornosti in vedo, da se greh na kulturi ne da popraviti, če dejanje kulturno podira v hipu, ko bi moralo zidati.

Kličem besedo literarnim krožkom: Bodite neizprosni med seboj, fantje, bodite resni! — Le neizprosna medsebojna kritika, prijateljsko na štiri oči, nam bo dala dovolj moči za zmago. Ne mislim tu uničujoče besede, ampak prijazno besedo in strogo kontrolo. Vsak umetnik mora imeti pač izobražen in izvežban čut za lepoto, literat posebno za resnico, za lepoto ideje, tehnike in besede.

V umetnosti se mora vsak sam rešiti, svojo pot sam najti potom poučevanja sebe in drugih.

Če bi me kdo vprašal, kaj naj piše, bi mu rekel:

»Človeka!«

Snel bi mu zrcalo s stene in je postavil pred obraz, pa bi ne rekel drugega več, ker nimam druge pravice.

Kako naj piše, bi vprašal kdo, rekel bi mu:

»Lepo!«

Če bi mu napisal vse estetične »bukelce«, bi mu s tem pravzaprav povedal le akcidenco načina umetniškega ustvarjanja in ne zadel bi bistva.

Moral bi opredeliti talent, zamogel bi reči, da se talent niti v tem ne sme dati vezati po zapisanih pravilih, ki niso večno zapisani akcidenči, ampak samo zadeva sodobnega okusa in rekel bi, da je talent svoboden.

Zato kličem k svobodi!

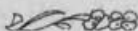
S spoštovanjem in z velikim priznanjem do predhodnikov moramo iti korak naprej, kajti nobenemu izmed literatov ni prijetno, če vidi živ ali izve v grobu, da caplja za njim cela vrsta ljudi, ki se trudijo po vsi sili misliti z njegovo glavo in hočejo jecljati tuje besede v njegovem načinu.

Tovariši, pojdite z lastnimi stopinjami v svet vpoštevaje pridobitve predhodnikov. Diferencirajmo umetnost ali pa jo pustimo pri miru! Iščimo novih kombinacij, novih barv in idej, ki jih govori naš čas in ki jih bo za umetniki govorila prihodnost.

Bodimo glasniki in stražarji kulture!

Zato vzemimo v roko spokorno palico, pojdimo vase in zidajmo novo v kulturi z resnobo in spoštovanjem do dela prednamcev. Pokopljimo pusta tam, kjer je še, in nesimo lastne obraze odkrito v svet.

Adolfa Simsič:

Pisma.

Prihajala so pisma, iskrena, prijateljska. Veselila se jih je, kakor se veseli otrok svetlega solnca. Točno vsako sredo ob istem času je potrkal pismonoša na vrata. S smehljajem ga je čakala. Vedel je, da jo razveseli.

Prigodilo se je pa, da je nekoč zaman čakala. Vsak hip je pogledala na uro; bila je raztresena — pismo je izostalo. Morda je zaostalo kje na pošti, toda pismo mora priti, mora.

Drugega dne je potrkalo na vrata; dobila je nekaj listov. Bliskoma je pogledala naslove.

»Ali ni ničesar več?«

»Ni, gospodična.«

»Mora biti!« Glas se ji je tresel.

Pismonoša ni razumel. Pozdravil je in odšel. Bila je sama. Torej je bila prazna vera v prijatelja —. Ni mogoče, pismo mora priti. Še enkrat je pregledala došlo pošto: nič. Skoro bi zaplakala razburjenja, razočaranja. Ravno s temi pismi je hotela pokazati, da je tudi med možem in ženo mogoče iskreno, odkrito prijateljstvo.

V nedeljo. Ona je bila sama v sobi, zamišljena in potrta. Preslišala je trkanje na vrata; prišlo je pismo. S tresočo roko je odprla.

»Gospodična! Težko mi je bilo pisati pisma, samo prijateljska pisma. Jaz hočem več. Hočem ljubezni.«

List je padel na tla, njena roka je omahnila. Tudi on — in sedaj, ko bi na prijateljstvo prisegla kakor na Boga.

Pomislila je. Kako ga je spoznala? Bilo je poletje, vroče in soparno. Zemlja je gorela v solncu, kakor žareče zlato je bilo razlito po njej. In na vrtu sredi tega solnca je stala. Strmela je v daljavo.

»Kam si se zamaknila?«

Prestrašila se je skoro. Na cesti ob vrtni ograji je stala prijateljica z mladim fantom. Predstavila ji ga je: daljni sorodnik in znanec, sedaj na potovanju. Pogledala ga je ostro in se priklonila.

Drugega dne je z večjo družbo šla na izlet. Hodila je sedaj s tem, sedaj z onim, vedno pa je čutila, da so njegove oči uprte v njo. Prišla je v družbo z njim. Govorila sta kakor govore ljudje pri prvem srečanju, vsakdanje in brezpomembno. Toda njima se je zdelo, da se za navadnimi besedami skriva iskrena prisrčnost. Nenadoma je on obstal sredi pogovora in jo vprašal:

»Gospodična, kaj, ko bi bila midva prijatelja?«

Začudila se je in ga pogledala. »Poznam vas premalo.«

»Spoznali me bodete,« in dodal je žalostno: »Nisem imel še nobenega prijatelja.«

»Ker ga niste bili vredni. Vsak ga ima, ako le hoče.«

»Gospodična, ali ne velja to morda tudi vam?«

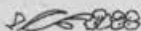
Molčala je, čutila se je krivo.

In potem so prihajala pisma. Včasih se je zdrznila nad nerazumljivo besedo v njih, pa ni dalje mislila. Čuden človek pač . . .

Sedaj pa so ji s tem pismom izginile vse lepe misli. Kakor da bi ji ukradli nekaj velikega, svetega, ji je bilo.

Sedla je k mizi in napisala.

»Bilo je in ne bo več. S smehom na ustnah, z bolestjo v srcu grem mimo grobov.«

France Bevk:

Glas od juga.

Mi smo — ne bojimo se reči v obraz!

Zvečer — ko tone solnce v nočni čas,
zapolje nam kri v razseko med dnevom, nočjo —
kot da handžar visi nad njo
in rdeče blesti . . .

Vi zagrinjate okna, prižigate luči . . .

Jos. Lovrenčič:

Veselje.

Vzdramil sem psa, ko sem šel svojo pot.
Oblajal je moj ponižni korak.
Ti si se razhudil: Vrag!
Jaz sem si rekel: Falot! —

Vendar: palico v roki — nisem ga vdaril,
zagnal sem jo v zrak,
v mislih ji vkažal do zvezd.
Teža je hotela drugače:
palica je prišla zopet v mojo pest.

In jaz sem se po vsej pravici zasmeljal.

A. B.:

Pesem.

V tihih sanjah ždi poljana	Zibljejo se v vrtu rože,
in čez njo beži dihhlaj	vonj puhti opojen v zrak,
vetrov vlažnih, pomladanski	vešče in kresnice svetle
topel, nežen nasmehljaj.	švigajo pod nočni mrak.

V rosni travi sam v poljani,
v duši mi tako svetlo,
zlate sanje, kakor rože,
siplje skozi mir nebo.

A. B.:

Vipavska.

Bogata jesen, trgatev	O, žegen božji v vsa srca,
in hrami polni in sodi	tolažbe žejna, in v duše
in žegen božji nad nami	in v grla, kjer ščegetanje
in vince zlato povsodi.	oglaša žgoče se suše.

Dobrotni Bog, če smo grešni,
odpusti, saj smo pokorni,
a vode, vode, o Oče — — —
ne maramo niti v škornji.

Poj, o harmonika! Urno po podi
mladi se pari v plesu vrte,
kmetje za mizo po mošnji, po rodi
zapovrstjo ob vincu sede.

Čeb. André:

Skoz noč brez neba . . .

Nebo se spenja iz večnosti v večnost
s črnim oblakom —
noč.

Iz noči me zemlja požira z vlakom
v noč.

Tako bi se vozil in vozil in premišljeval,
zemlja, tvoje gorko srce . . .

Stotisoč nas je.
In tudi tu je greh
na svojih mehkih tleh
in se grize v peté.

Tudi tu se s trganim svetom dvigujem:
vriskam in pojem,
sem pri tujem in svojem —
samó ne molčim.

Skoz noč brez nebá
me zemlja požira in vlak godrnjá.
Človek: ti si mi dober model,
a tvoj razum hudo bi proklel! —

Jože V.:

V poletnem večeru.

Šli so čez tiho plan
fantje veseli,
šli so čez tiho plan,
pesem zapeli.

Pa se je okence
rahlo odprlo,
mlado deklé se je
v večer zazrlo.

»Oj, le prepevajte,
fantje, nocoj!
Saj tudi ti si vmes,
ljubljeni moj . . .« —

Fedor Z.:

Pesem.

Vihar divja, pritiska na okno čelo temno,
prek polja glej, sence beže,
nad poljem visi razdivjano nebo,
preplašeni ptiči nad gozdom leté.

Oj, Marta, rožica, rešitve iskajoča,
v bojazni si v zavetje moje prihitela:
v viharju besnem lista trepetajoča
sta našla se; srce je k srcu zaželelo.

Savin Rusmir:

Trenutki.

Kaj si, srce, zadrhtelo
v globoki boli,
kakor bi zakrvavelo
ob sunku bodala? —

Téžek, preblesten je zate
ta trenutek,
kot s svinčeno težo obdà te,
ki te tlači, tlači...

Mračna misel te je prešinila,
misel o téžki uri,
ki jo slutíš, ki bo prekinila
nado tvojo prezgodaj...

Vse pozabi! — Zapri, zakleni
vse misli téžke
globoko v sebe in odeni
se s plaščem — sreče!...

Ah, bojiš se, vzdrhtevas
v dvomu, grozi,
da bo bol brezdanja, domnevas,
in obup neizmeren —

Morda tako razdani se
vse mračno in téžko
in prevara izpremeni se
natiho v resnico...

Anton Ošaben:

Zimska.

Ah, danes je k meni prišla.
In videl sem zbegane njene oči
in čutil, da drobno telesce drhti —
»Pa kaj si tak čuden bil, sinko?«
mi rekla je mati pozneje.
Le čudi se, sinko se smeje:
ti misliš, da prišla si gret je roke
ob peči železni,
pa prišla si gret je le drobno srce —
ob moji ljubezni.

Mojmir Savov:

Skrivnostna roža.

Roža, roža!

In roža je spomin...

Pa prehaja mrak v temo in jaz vidim vse natančno.

Iz teme strmi veliko, kakor iz krvi vzeto oko; kalno je in ne-
umen je njegov pogled. Tako strašen je njegov pogled, in prav v oči
mi strmi in se ne gane in tudi jaz ne morem obrniti oči v stran. Pa se
začne premikati, vedno je bliže, vedno strašnejše in jaz se tresem...
tresem... branim... umikam...

Spomini!...

Tako počasen je tvoj korak, taka groza te spremlja skozi temo
in ti sam si ves grozen v njej!

Tak prihod je tvoj, zakaj: pred teboj koraka prevara iz davnih
dni, odkoder je tvoja pot.

Toda, pozdravljen!

Moja duša se potaplja v tvoj vrtinec in vse telo mi trepeče, ker ne more ž njo. Prelepo je to veseljstvo! Spomin v meni in jaz v njem in nič ni tako hudo, kakor potem, ko to izgine. Kako grozeča je misel: zopet tu! Pa se vprašam: ali je res pekel moja domovina?

Ne! V sami eni minuti, ko sem bil prijetno varan, se kopljem, in nič ne pomislim, kako je sicer!

Vsega tega je kriva roža v neki knjigi, ki se ž njo srečam čisto slučajno. Ta roža! In še takrat jo le zagledam, zakaj: takoj izgine in jaz se zamislim, in se veselim s spomini, ki jih zapusti...

Skrivnostna roža ti!...

Bogdan:

Mornar.

Mornar je jadra razpel
in pesem slovesa zapel.

»O fantič, in nič ti ne brani
ostati? — Ostani, ostani!«

Mornar je za vesla prijel,
še pesem zapel in odšel.

In jadra, jadra tri noči...

Čez dolge tri dni, tri noči
labud priplava h kočici:

»Nikar ne plakaj, deklič moj,
nocoj mornar je utonil tvoj.«

Savin Rusmir:

Pesem.

Groza trenutkov v dušo je legla,
tiho se bol pridružila —
pa so smehljaji v očeh ugasnili,
trudnost jih nadomestila — —

Ali te noč je, duša, objela,
ki ji sledil bo dan,
ali te smrt je zasenčila z mrakom,
ki je z grozoto navdan?...

Trudna je duša in onemogla
in v otopelosti misli mro...

France Bevk:

Pogledi.

1.

Nebo je plavo, sneg je bel,
črešnje so rudeče,
gospe imajo bele roke,
kmetje trde in skeleče.

In svetu ni prav tako...

Ljudje bi plave črešnje zobali,
rdeč sneg lovili,
pod belim nebom spali.

Gospem bi bili žalji ponos,
(da so brez bolečin!)
Kmet bi ponašal se z belo roko,
(da padal bi kruh iz višin!)

Pa vse pri starem ostane.

2.

»Ljubezen se v polju potika,
sovraštvo v palačah se valja...
Krvav, kakor Kajnova motika,
pa še očenaše moli, kanalja!

»Primi bič, uboga tlaka
in — — —«

Vš! Kaj govoriš?! Predrznost taka!

3.

Fant je zapeljal deklé,
pa mu je bilo žal, —
šel je, jo za ženo vzel,
pa mu spet ni bilo prav.

Zaživel je z drugo, doživel
sramoto... Kdo to mara!
In ko je na veji visel,
je vzdihnil: »Svet me vara!«

Mojmir Savov:

Moč časa.

Ko sem šel nekoč s postaje, sem dal zavitek postreščku.

Bil je posebne vrste človek; bilo mu je morda 30 let.

Mogoče da je kdaj čutil ali slutil kaj lepega, ali vedel ni kaj je in kje je in katera pot pelje tja. Hrepenel je, ali to je bilo samo v srcu, hrepenel pa je tudi drugače, njegovo telo je hrepenelo... Šel je po dveh potih, ali prišel je na kameniti poti srčnega hrepenenja do velike pečine in tam je bilo konec lepemu hrepenenju. Razbil ga je, ostanke pa je zakopal in vse je bilo pozabljeno...

Prisiljeno življenje je pač neskončna kazen... zakaj bi ne živel, kakor je prav meni. Kar je močnejše, naj zmaga, vse drugo naj se stere v prah. Izvoljenim se to posreči, ali bičani so, ves božji svet jih biča...

Posebne vrste človek, sem pomislil; ti pač ne hrepeniš kamor jaz, ali sploh ne hrepeniš... zakaj: stekel pes ne zasleduje zajca, ker ga ne pozna in ker tudi sledu ne pozna; on pa je pogledal v stran, kakor bi ga bilo sram... ker je bil brez srčnega hrepenenja...

»Služiš li že dolgo v mestu?« sem ga vprašal. »Že več ko pet let.« Nič mi ni pogledal v obraz, glavo pa je nesel čisto pri prsih. Postal sem in si prižgal cigareto in postal je tudi on. »Odkod pa si prišel v mesto, kje si bil prej?« Pogledal me je in geste so rekly: pa te kaj briga? »Poprej sem bil velikokje, morda pri boljših ljudeh, kot so v mestu.« Menda je hodil od vasi do vasi in beračil; zakaj tam so ljudje res dobri in dajo beraču kos kruha, celo ječmenovo štruco in ležišče pod pojato ali kje v svisljih. In kako radi dajo! V mestu mu da ta krajcar, oni krajcar ali vsak tako po — strani, pogledal ga je že poprej samo po strani. In kako nekrščansko ga prezirajo, ko zakrivajo v svojih srcih sovraštvo do njega. Prijazne krinke, to je preziranje! — Kadil je cigaro in jo spotoma jedel in kimal proti tlem, kakor bi občudoval rdečo črto... Podnevi je na ulici, mogoče tudi ponoči časih, sem mislil, ali kje je, ko ga ni na ulici. Hlače je imel svetločrne, mnogo predolge in čisto razcefrane. Časih je skoro padel, ker je stopil z eno nogo na hlačnico druge. Ko je šel zraven mene, je bil ves tak, kakršen bi človek ne smel biti. Obraz je imel ves zabuhel, kot bi mu imele oči v kratkem izginiti in izraz na njem je bil čuden.

Nekdaj sem videl človeka s takim izrazom na obrazu. Ko sem ga študiral, sem prišel v zadrego. Imel sem pred seboj natančno sliko difference med normalnim in abnormalnim človekom, med znorelim in duševno zaostalim, med neumnežem in trdim, zabitim človekom. Eksemplarju, dušni sliki onega človeka pa nisem vedel vrste. Tedaj pa sem ločil še posebne ljudi, one, ki so eksemplar za vse vrste skupaj, a ne za kako posamezno. Ti pa imajo še poseben pečat — suženjstva čisto svoje vrste. Oni so sužnji in njihovi gospodarji so tudi sužnji; to se pravi, njihova duša je suženj, suženj je tudi njihov um, in tako so sužnji od nog do glave in sami so svoji gospodarji.

Tako je bilo tudi s postreščkom. Ostalo mi je le še vprašanje: kakšno je življenje takega človeka? Posebne vrste, vsekakor! To se

pravi, življenje, ki ga živi mnogo drugih, uživa on čisto na poseben način. Vse mu je vse in nič, vse kar mu je, mu ni, odvisno pa je prvo in zadnje od trenutka...

Ko me je pozneje časih videl v mestu, me je vselej zelo jezno pogledal. Bog ve zakaj!? Odkod ta misel, toliko moči v tem človeku, sem se čudil. In spomnil sem se na nekega zločinca. Ta je ubil staro ženo, ki je bila za nič na svetu, pa se je tako — hladno nasmejal kakor jaz, če sem kedaj nafarijal profesorja. Oba sva se smejala, oba sva bila sleparja, toda najine poti se niso nikdar križale — — Življenje je pač potovanje, ta se klati tako, drugi drugače, ali vsi smo sopotniki, vsi imamo eno pot in vsakemu je treba predpisane moči...

Prigodi se tudi, da se srečata dva človeka, ki začitita takoj prečudežno sorodnost v svojih srcih in njune duše se kar na ulici objamejo... Postrešček pač ni čutil v meni sorodstva.

V mestu sem ga našel vselej pri tistem oglu, kjer gredo vsi ljudje mimo. Tam je bil pa zid že čisto zdrsan in zamazan od njegove suknje; največ ga je zdrsal, kadar je dežilo. Vsakokrat sem ga pogledal in vsakokrat je bil pijan...

* * *

Nebo je bilo motno in nizko nad strehami. Odprl sem okno v svoji sobi in zunaj je bilo mračno in pršilo je. Odnekod je prihajal trušč, silen, otročji glasovi, krohotanje, utihnilo je in zopet se se je slišalo še silneje. Dolga, umazana ulica se je vzpenjala na obe strani, in na koncu se je videla črna streha. Tolpa mularije je pridirjala v ulico, silen hrup se je vsipal daleč na obe strani in okna so se jela odpirati. Tedaj pa je ravno vis-a-vis meni padel morda enoleten otrok z drugega nadstropja. Tam so jeli jokati, pobrali so otroka in ga nesli; mularija pa je kričala naprej...

Motno je bilo v ulici, kakor v sobi, polni dima. Megla je bila čisto pri tleh; zdajpazdaj je zakašljala kje v podstrešju stara ženica ali zastokal kak bolnik. Pripodila se je mularija pod okno in kričala je na vse grlo: »General, general!« Za njo pa je pritaval okornež, pri vsakem koraku je skoraj padel. Hitro sem ga spoznal. Čuden je bil, gledal je v tla, se nekoliko smehljaj, plaho, nesamozavestno in leno, jedel je cigaro in tudi zdaj je bil pijan...

Tedaj so se odprla vrata v mojo sobo in gospodinja je postavila večerjo na mizo. Navadno je takoj izginila v moji sobi, zakaj dobro je vedela, da ne maram družbe, kadar sem doma; najmanje pa zvečer, tako v mraku. Takrat je bil navadno mir v tisti ulici in vse je bilo okoli mene tako čudno, pusto in dolgočasno. Tisti čas pa so frčale misli kar trumoma, ko sem slonel na oknu, ali ko sem ležal na zofi. V takem času me navadno ni nihče obiskal; če pa me je kdo, sem mu pokazal vrata ali ga odslovil kolikor mogoče hitro.

»No gospod, kaj še poznate tega človeka?« Čudno se mi je zdelo, zakaj pravi: kaj še poznate? Tisti »še« si nisem vedel razlagati. Zato sem se nekaj časa obotavljal... »Prosim?« »Ali še poznate tega človeka?« »Seveda ga poznam. Neki postrešček je; nocoj ga je proglasila mularija za generala, najbrže poveljnika revolucionarne stranke našega mesta.«

»No večkrat sem že slišala, da mu pravijo otroci tako.« Vražja klepetulja, sem si mislil; tedaj mi je že bilo preveč in bil sem tiho... Molčala je tudi ona! — Postalo mi je neznosno in najraje bi bil vrgel krožnik s pečenko vred v njo.

»Ali se ne spominjate gospod, da je bil vaš sošolec; v peti soli sta bila skupaj. On je stanoval takrat pri meni, vi pa na oni strani.«

»Slivnik je!« Tako je rekla z bridko pomembnim poudarkom. Pogledal sem jo in ona je še tiho-maščevalno pokimala in šla...

* * *

Tisti čas mi je bilo tako pri srcu, kakor bi bilo narodu po narodni vojski, ko se je pretepal za popolno narodno svobodo. Narodna vojska pa je imela junaka, ki je bila o njem prepričana, da jo privede do končnega cilja. Nenadoma pa je junak izginil in nihče ni vedel: ali je živ ali mrtev, ali prost ali v sovražnikovih krempljih. No, in narod je ostal tako pri stari svobodi.

Adolfa Simsič:

Večer za večerom . . .

Večer za večerom ji sedim nasproti. Gledam uveli obraz, preštevam gube, ki jih je čas zarezal na njem; vsaka znači eno leto trpljenja. Ona me ne vidi, oči ima vprte v molek, ustne se ji komaj vidno premikajo.

Gledam jo in mislim. Je bila kdaj lepa in mlada, je zahrepenelo njeno srce kdaj po nedosežnem? In kakor da jo moje misli vprašajo, me pogleda in se nasmehne. In pred tem smehljam izginejo vse gube, vse težke in žalostne misli.

Pa je zopet tišina kakor prej, zopet ista enakomernost. In zopet se zamislim. Kako je mogoče, da je človek tako miren, kakor da bi ne bilo življenja v njem. Slike prihajajo in čudne predstave. Pride misel in se nasmejem glasno in prešerno. Tedaj me pogleda, hudo me pogleda, pa je na njenih ustnah smehlaj, v njenih sivih očeh dobrotla. Molek ji zdrsne iz rok, ona me pogleda in pokima z glavo: »Da, da otroci!«

»Prosim, jaz nisem več otrok.«

»Kaj pa drugega?« in se smeje, v sivih očeh se zasvetijo solze, in jaz se smejem z njo. Tihi prostor je nenadoma oživiljen; prihajajo spomini.

»Tudi jaz sem bila mlada. Imela sem očeta in mater in brata. Vsi trije so umrli, dopolnila sem takrat osemnajst let. Samo sestra mi je ostala, dve leti mlajša od mene, in veliko posestvo.«

Utihe, jaz pa pomislim, kako težko ji je moralo biti takrat, ko je prevzela toliko odgovornosti nase.

»In kaj potem?«

»Snubači so prihajali, vsak bi se hotel ugnezdit na posestvu. Meni ni bilo do ženitve, bila sem pretiha in boječa. Sestra pa bi se rada, toda posestvo je bilo moje. Tedaj sem po dveh letih šla k notarju in prepisala premoženje nanjo, samo kot sem si izgovorila.

Notar ni verjel. »Zakaj se ne omožite vi?« je vprašal. Jaz nisem odgovorila; kaj bi tujemu človeku razkrivala svoje misli. Glejte, že takrat sem bila stara.«

Nasmehne se in me pogleda. Jaz ji pokimam in ona nadaljuje:

»In sestra se je poročila. Še štiri leta sem ostala doma, potem sem se odpravila. Šla sem, umaknila sem se sestri; jokala je, pa bolj raditega, ker je bila prisiljena, najeti še eno deklo. Meni pa ni bilo mogoče služiti tam, kjer bi morala gospodariti. Šla sem brez strahu, imela sem pridne roke. Trideset let sem že na tujem, trideset let, celo življenje. Nisem se še privadila. Videla sem mnogo bridkosti, trpela sem sama največ. Pa vi ne razumete tega, ker ne veste, kaj je trpljenje.«

Ne, ne vem, čeravno so prišle včasih neumne misli. Ona pa govori o trpljenju mirno kakor o prijatelju. Naenkrat se pa vzravna:

»Ali sem to zaslužila? Trideset let sem že v suženjstvu, ali veste, kaj je to, kaj pomeni, biti teptana od drugih, ne imeti lastne volje, pokoriti se, ko vse v duši vpije po svobodi in prostosti?«

Kakor bi se zdrznila nad lastnimi besedami, umolkne. Pogleda me prestrašeno. Jaz ne vem, kaj naj odgovorim, tesno mi je. Tedaj se ona nasmeje:

»Sama sem si ustvarila usodo; doma bi se držala, poročila bi se in živela na svojem. Toda sestra? kam bi šla ona, ki je bila še bolj navezana na dom kakor jaz? Ljubila sem jo in ko sem videla, da bi bilo njej težko oditi, sem odstopila jaz. — In ko bi še enkrat živela, še enkrat bi to storila. Sicer se včasih upre nekaj v srcu, toda le za hip. Vi ste še skoro otrok, ne razumete vsega; ne razumete, ker ste sami svoj gospod in ostanete; jaz sem pa rojena za suženjstvo. Bogu bodi hvala za vse.«

Večer za večerom poslušam zgodbo iz prešlih dni, večer za večerom mi je tesno v duši . . .

Listnica uredništva

Za prihodnji številki prosim gradivo za prvi del na naslov: Vinko Tavčar, stud. phil. Tržič, Kranjsko; za aprilovo številko do 5. aprila; za majevo do 1. maja. — Vesele velikonočne praznike in počitnice vsem!

Tiskovni popravki.

Stran 83.,	5. vrsta od	spodaj:	D' Anumziju	ne	datumuziju.
» 85.,	9.	» » »	navdušujemo	ne	navdušujmo.
» 90.,	16.	» » »	zgoraj:	nespodobnih	ne nesposobnih.
» 91.,	17.	» » »	spodaj:	»Svet suče mož«	ne »Svet suče

može«.

Stran 93., 10. vrsta od spodaj: Prijatelj ne prijatelj.

» 96., 20. » » » brijemo ne bijemo.

Na ovitku 15. vrsta od spodaj: Volgin ne Voglin.

Književnost in umetnost

Fr. Petrovič: Ubit. Res, sujet je lep, a tega ne morem prenesti, da bi bil tvoj junak tako robat, dalje pa: čemu obdeluješ ti tako, da vidimo roge in tace na opisu. Mislim namreč: ti sam s svojimi besedami prideneš in vtisneš snovi roge, tisti bolesteni vzklík »Ubit . . .« in pa tisto tace — tendenco. Snov moraš tako modelirati, da ji vse to samo nujno vzrase. Kako je to obdelal Hermann Hesse: Unterm Rad¹, in ne trdim, da je popolno. In zakaj bi ga ubilo ravno »mesto«. Če ga ne šole, potem je sam kriv. Tukaj zagradi tragiko, pa napišeš roman, da ga ne obseže mož. Potem je tupatam stvar prisiljena, posebno tisti pogovor s sestro. Tako govorimo mi nerodni možje z otroki, a ne otroci z nami. Veš, to je težko, in jaz sem sklenil od otrok bežati. Razlagaš mu — otroku o zvezdi, pa te poprosi groša za pipec. Greh bi pa imel jaz, če bi rekel, da nimaš in ne kažeš v ti stvari talenta — manjka ti samo še tiste minuciozne izobrazbe, ki je nujno potrebna pisatelju, ki je pa pisatelj nikdar ne doseže v zadnjih kraljestvih. To se začne z učenjem in proučevanjem sebe in drugih.

Smrt. Ne, tvoja filozofija mi ne ugaja in tebi ne sme ugajati! Potemtakem je najlepše, da poležimo po jarkih kot Pavliha in niti ne kričimo na pomoč! Velja kot zgoraj. Potreba ti je še malo razmaha, pa bo vse šlo. Vem, da se še srečava. Imaš preveč besed, besede niso nujno potrebne, bolj je dejanje. Mene najbolj pogreje, če pisatelj poganja junaka, namesto da bi junak nujno silil pisatelja do logičnega razvoja; žal mi je za popir, če opisuje fant tam, kjer bi moral gledati. Pa si vzel tako težko snov: Zadnje hipe mladega človeka. Ta naj govori: »Čemu še živeti, če pa ne more doseči svojih vzorov, ne dospeti do zaželenega cilja, če mu je določeno pozabljenje brez ozira na število življenskih let?« — Vse bi bilo, a ta človek je simpatičen, je naš in v tem tiči nedoslednost stvari. Mi pa moramo biti prepričani, da je resnica, da je dobrot, da je lepota, oziroma si tudi ti prepričan, zato ne bodi Pavliha v jarku! — Učiti, kako in kaj, se moraš sam, ali v dobri družbi dobrih prijateljev. Vsak spis analizirati je radi pomanjkanja prostora težko, tukaj morem opozoriti edino na napake, niti vrlin ne omenjam.

Aleks. Kališ. Ti že od lani vztrajaš na tem, da je ljubezen med možem in ženo — greh. »L j u b e z e n.« »Vračal se je od življenja (!), ves opojen od njega. Še so se smejale pred njim prijazne oči, zveneče besede, polne dobrote in ljubezni.« Nerodno je sicer, da praviš: »življenje«, reci raje: »deklet«. A iz tega vsega nam je vendar jasno, da v razmerju ni — greha. Fant je sicer abiturient — a moram braniti vse one, ki so se zaročili že kot abiturientje in so svojo obljubo držali do konca. Tudi Viktor resno misli in je dober fant. Konflikt pride med materjo. To je naravno in potrebno! — Potem so po tvojem vsi poročeni možje — nehvaležni sinovi. Glej, v tem tiči — laž! — »Neumnost! — Ni zlato (namreč solnčni sij) — kri je, ki brizga vsepovsod iz src . . . Do kolen bi gazil po njih, da bi brizgalo v dolgih curkih, samo da se nasiti moje hrepenenje . . .«

¹ H. Hesse, Unterm Rad, S. Fischer Verlag, Berlin.

— To so besede tistih groznih nemških časov »Razbojnikov«, ni lepo, da jih kličeš nazaj. — Potem, ko je prišel od dekleta, mu mati očita, kod hodi; fant je Slovenec in raditega grob seveda, mati mu očita »ljubezen samo na popirju« — spisal je namreč črtico, ki končuje v te neakorde: — Veseli se, o domovina, sinov, ki ljubijo svojo mater z veliko in požrtvovalno ljubeznijo. Kajti tudi tebe bo ogrevala njihova ljubezen. Gorje pa tebi, o majka domovina, če boš hranila nehvaležne sinove. — (Jaz bi pristavil: in pa take gostobesednike.) Mrzlo in ledeno je srce, ki ne ljubi matere in tudi tebe, o domovina, bo zastrupila njihova umrla ljubezen . . . — Kadar drugič bere, pravi: »Lahko je ljubiti na popirju.« Iz tega razvoj: fant sklene ljubiti tudi z besedami, tiho. Ne se bahati z ljubeznijo. — Mene skrbi samo usoda dekleta spet in tega zapletka nisi rešil, prijatelj; s tem nisi rešil ničesar. Dekle je tako slikano, da je vredno srca — ali kdo ljubi svojo domovino manj, če ljubi dekle? — Če je samo ljubezen matere v konfliktu z ljubeznijo do dekleta, je potem nujen postulat to, da pove fant materi vse, pripozna lepo in se pa tudi v lepi obliki postavi za izvoljenko! — Ne, ne smeš biti tako ozkosrčen! — Druga rešitev je pa možna v tem, da ga vodijo višji cilji in ne samo — mati, da se mora dekletu odpovedati. Tega ni v črtici! — Ker je pa že svoje nagnjenje razodel — fant je slikan dober in pošten, torej je njegova ljubezen poštena — tiči v tem potem tragika, ki se ne sme tako šablonsko rešiti. Tukaj je usoda srca, ki je dobro, tega ne smeš pozabiti. Vsekakor vidiš, da problem niti začet ni. Kako je pa težak, vidimo v Medvedovem »Črnošolcu«, ki ga je pisal resen mož. — Ne, prijatelj, taka vprašanja premisli, temeljito obrni večkrat besedo, kot obrne varčen oče krajcar — boš vsaj manj besed zapisal, pa bo vsaka na svojem mestu. Pametne ljudi riši pametno — a neumne še bolj pametno, če ne ti lahko postanejo filozofi iz zeljnatih glav. Hotel sem zopet povedati enkrat odkritosrčno besedo. Ne bodimo licemerci, ampak človek živi v nas in ta človek naj se dviga. V tvoji črtici pade junak in misli, da je visoko. — Pozdravljena oba! — Rokopise hranim; če hočeta, jih vrnem.

Ziljski. Ob znamenju. Precej prisiljeno. Najmanj mora biti namišljena pobožnost in pa taka pesem, v kateri pribežiš k Mariji komaj v četrti kitici, bi morala biti vsa drugačna, lep vzklik in v tem vse! Marija je naš ideal in zaščitnica, zato ji gre najlepša pesem — tvoja ni dobra. — Umrlemu prijatelju. V četrti, zadnji kitici izvemo, da je tvoj prijatelj mrtev, pesem pa velja njemu, ali ni to nasprotje v stvari sami? Mene srbi roka, če berem tako dolge opise in orise, ne da bi vedel, kaj hočejo in čemu. — Osivelega kmeta jesenska. Stara reč že, za vajo dobra, in reči moram, da bi ti že znal verze pisati, če ne bi kopičil pridevnikov: »polja rodna, sveta«. To je flikanje!

Ošaben. Tega tebi ni treba biti! S tabo je križ. Lepo je, da moliš za izvoljenko in ona zate, a vendar jaz bi te radi tvojih verzov pognal učit se: lepo idejo napisati lepo ali pa nič! — S tvojega stališča in tvojih let pa razmer je »Rendezvous« blasfemija, če:

»Pred Kristom klečim
In molim za sè
In prosim za tè
In Krist gleda na naju dva
In naju blagoslavlja oba.«

Ne! — Quod non! — V »Melanholiji« si sam, to je prav in bodi vesel!
— Rad bi natisnil tukaj »Spomini«:

Štefanina. Štefanina.
Ko se boš k poroki peljala
In te moje verze brala . . .

To je zadosti!

Julij Dravin. Tebi ni treba več kritike. »Jesenski podleseki« pa je že Stritar kot dobri gospod Koren, ki skrbi za rastlinstvo, rešil mraza in ga presadil »Pod lipo«. — Bodi sam sebi vedno odgovoren. — Pozdravljam N. V.

Fedor Z. Ob solnčnem zatonu: V pesnici so same paralele in primeri, ki smo jih slišali že najmanj stokrat. Kakor vesten registrator zaznamuješ »solnce — sreča, rdeči oblaki — srce, ki krvavi, zvezde — nada.« Vse to nam je že znano in človek, ki pričakuje še kaj, kar naj bi dalo umetniški pečat pesmici, je razočaran, ko vidi zadnjo piko. Nemir. Če bi bil poreden, bi sklepal hudomušno paralelo, ki si jo napisal: »netopir — ne — jasne melodije.« Pa naj sledi pesmica:

Plah iz stolpovih lin
zletel netopir,
begajoč čez gluhe grobe
plul je v nočni mir.

Ah, (!) i meni bega duh,
v srcu je nemir,
melodije mi nejasne
plovejo v vse mir.

Res je, tudi netopirjevo prhutanje je jako nejasno. Samo tisti »ah« je vreden groša, če ga ponudiš starinarju, ponavljanje iste rime pa zdravilo za nervozne ljudi, ki jih muči in trpinči enoličnost. Pri svojih pesmih trpiš ti na tisti stari bolezni, ko so si ljudje predstavljali pesem takole kakor kak diletantski oder. Vse ločeno: Kitica, ki prodaja »štimgo« — ozadje, ki je ostalo vedno isto, nato pridejo kulise, ki bi predstavljale notranjost sobe — v pesmi: druga kitica, ki slika »misel in srčni nemir«, pa bi pri isti sliki povedala lahko kaj drugega z istim uspehom. Ali ni mogoče oboje strniti v nujno celoto? Srečanje ne zna še hoditi.

Na poti življenja je še iz popotniških časov.

Nedogledno mu daljava,
hladna v rosne zre oči,
luč pred njim ugaša svetla —
potnik ceste našel ni.

Solze svetle trepetajo,
tožne se v očeh bleste:
boj vihra v nestalni duši,
revno trepeta srce.

Da si ti pesem prvi napisal, bi veljala morda, a jih je toliko sličnih na svetu, da ni čuda, če zazveni tudi prištudirani verz kdaj med prvimi pesmicami. A u t u m n o. Odlomek Tvojih vaj samo, nič močnega, kar bi človeka opozorilo na močno dušo.

Kronovski. Tožba po domu. Jako ganljivo in pomembno.

Kako vse pusto tukaj je,
V tem dolgočasnem Marburgi.
Pa včasih tudi veselo je,
Pa to se malokdaj zgodi.

Največ veselja pač zima
Doma otrokom prinesla je.
Pa mama nas ni pustila (!)
Na iti prosto kepat se.

Pa tudi po letu je bilo,
Zelo prijetno in krasno.
V ribniku se kopali smo,
S cveticami igrali smo.

A prehitro časi lepi
Časi zlati so minili,
A zdaj se prav pri knjigi biti
Ter lepo mirno se učiti.

Pa tudi nas še čakajo
Veseli, lepi časi,
Pa zdaj čakati moramo
In pridno se učiti.

Podčrtal sem jaz sklep in trden nauk. Drži se ga in čitaj pesnike, pa utegneš marsikaj pričakati in priučiti se.

Zapuščen a. Nimam prostora, drugače bi jo hotel dati v tisk med ocene. Splošno kritiko je težko reči o Tebi. Ti si še jako, jako mlad, čital si še malo, mislil malo, trpel malo, doživel malo, zato moram reči, da tudi znaš še malo o umetnosti in specielno o literaturi, dasi imaš dobro voljo in trdno vero v lepoto. Vaje, trikrat vaje ti je potreba in pa človeka, ki bi ti povedal, da je pot k umetnosti dolga in težka, ker gre skozi lastno dušo.

Hrastovski. Po zimi. Lep opis, vreden knjige »Nazorni pouk«, oddelek »Zima«, pa umetniško ni, četudi se strinja z vsemi zakoni pedagogike.

V valovih nam slikaš, kako zagrabi val ob bregu človeka, ki »gleda drzno po morju«, pa vem, da morja nisi videl še. Nič ne de, samo to je slabo, da je treba štirih kitic za celo stvar, ki nima pomena. Dogodek bi lahko opisal v dnevniku med novicami ravno tako.

Tugomer. Res, prav res: stvari so pomanjkljive še. Mnogo še manjka. Ti narava... Meni nerazumljivo, kako je mogoče najti »upe« v naravi, »ki jih svet je škodoželjni potopil na dno morja.« Meni se zdi, da si hotel napisati: tolažba po upih. Glej, prijatelj, manjka Ti logične razpredelbe in doživljaja, ki bi ga opisal tako, da drži; zakaj bi kopičil samo besede? V Pleteršniku jih imamo vsaj v besednem redu. V temni noči... Svetujem Ti, ne hodi ob drveči reki. Oj tihi večeri... Stvarca ni pesem in ne veruj, dekle Te nima rado, če premišljuješ, »da naše življenje je velik roman«. Torej tisti znani verzi bi se po Tvojem morali glasiti »Ni drama, predragi...« Kakor erinije. Bog nas varuj pred strašno drhaljo v naši literaturi! — Krjavelj bi jih gotovo z oljčno vejico panal, pa bi Tebi ne bilo treba begati po polju širokem »ker se bojim od (!)?

njih maščevanja in kot deseti brat tavam brez cilja« radi njenih besed. Saj ni res!

Jože V. Tvojih pesmic sem bil vesel, ker vidim, da skušaš dohiteti čas z učenjem in opazovanjem. Za ciljem samo raditega ne porabim, ker bi bil Ti hud, če bi videl tiskano: »Jaz pa pridem prek poljan...« odmev Murnove: »Pa ne pojdem...« in preveč besed. Tisti »črni vran« Murnov je tudi v težkih trenutkih zakrakil. Oj ta pesem fantovska... Preveč primerov: »Kakor...« Stvar je še iz preteklih časov; zakaj bi klicali mrliča iz grobov?

Spomini. Ja, v zadregi sem: verzi so, besede so, rime so, simetrija je, celo »popotnik gre«, vse gre, a pesem mi ne ugaja, ker sem bral že boljše z isto idejo in z isto sliko. Naj sodijo drugi.

Kot z očmi žarečimi
gleda v noč vasica
z okenci rdečimi

Tih samotni gre
popotnik čez polje

in iz duše žalostne
vstajajo spomini
na nekdanje dni
kakor luči rdeče
v noč žareče
s svetlimi očmi...

Pridobil si me s svojo: In takrat sem zaslučil... Da si črtal nepotrebne besede in naredil krajše in bolj jedrnato, bi pač nekaj veljala pesem, tako pa je vse razblinjeno še, diši po Župančiču in razodeva učitelja. Črtaj prvo, drugo, tretjo kitico in nepotrebne besede, potem jo morda porabim.

Ošaben. To je simpatičen dečko: V adventu ponavljaš staro misel. V album. Ta je vredna tiska, zato naj sledi:

»No ljubica Štefka,
kako ti kaj gre?«
tako se ti klanjajo
ti mestni ljudje.

»Ta nežni obrazek,
te modre oči,
in usteca rožna,
ko mak, ko zori.«

A ti se ne zмениš,
poznaš njih želje,
ti veš, da to zlobni
so mestni ljudje.

Kar bi rekel prijatelju Ošabnu, je to-le: Vsaka misel mu je že vredna verza in pesmi. Temu bi jaz nasprotoval iz naslednjega razloga. Pesem mora biti cvet med mislimi, mora dati nekaj, kar ni vsakdanjega, ali pa mora dati vsakdanje tako, da zabriše detetu pokolenje in dom; torej mora dati vsakdanje nevsakdanje ali nevsakdanje vsakdanjosti. Dvigne me pa moj prijatelj vselej, kadar piše: »usteca rožnofina«. Tistikrat zaživim čase Romea in Julije in bal-

kanske scene in provençalskih trubadurjev in vsega miniedinstva s sokoli in ujedami vred. Pa ne verujete morda, prosim:

Z B o g o m ! — Citiram odlomek:

V mehkem mahu sva hodila,
bil je lep večer,
»Ave« verno sva molila,
kot še ne nikjer.

Za slovo mi šmarnic dala,
v šmarnicah srce,
nje ljubav se je smehljala
mi skozi biserne solze.

Saj ni slabo, a dobro tudi ni še. Sicer se bo prijatelj prav gotovo še naučil in izboljšal; da bo manj pisal in dobro pisal, jaz vem to. Da je naš fant, pričajo: V e r z i; te verze si zapišemo lahko na vrata in nam ne bo žal nikdar. Stvar je kulturne važnosti; rekel bi, socialnega pomena.

V predpustu sem sklenil
da hočem postati mož;
ljubico si bom izbral,
ljubil jo, obiskoval,
prinašal ji šopke rož.
In volili sem lepo Boženo,
pa dobil sem koš,
s pripombo,
naj kupim si raje medeno.

Luce Dobravec. Tam na vrtu . . . Da nisi zapisal: »Cvetka med cveticami, tam si rajala«, bi bilo še porabno; tisto rajanje mi je pokvarilo vse. Rožmarin. V ušesih Ti je zvenela Gregorčičeva: pesem o fantu, ki je cvet utrgal, samo da si tisto globoko tragiko izpustil in povedal, da dekletu ni žal po rožmarinu, ki ga je vzel fantič za spomin. S tem naši umetnosti ni koristi, če razmečemo že harmonično celoto v posamezne dele. D a j, z a p o j ! To ni slaba ideja, samo za tako pristržno pesem bi moral vlitati več nežnosti tudi besedi, verzom in kompoziciji. Lahko bi imela več dinamike v sebi, vsaka beseda bi imela svojo moč in svojo posebnost: tako bi rad videl, da jo zamisliš.

Rado Vesnin: Pošlji svoj naslov!

Josip Ksaver. Nočni sen. Veš, to je že iz umrlih časov. Kdo bo še pisal v tem slogu. Truden se vrača zvečer domov in pade nezavesten na tla, ob prebujanju stoji ob njem devojka, ki plaka . . . le hip, potem odide . . . Nato ga kliče na pomoč, ko gre v mesečni noči po samotni cesti. Priklicala ga je »mlada deva« k sebi. — »Na skali, par korakov pred menoj, je sedela krasna deva, oči v me vpiraje. Oblečena v revno obleko, brez obuvala na nogah, brez prijateljev, brez tolažnikov . . .« Potem je sledeči razgovor med njima. Na vprašanje, kaj je, mu stresa iz rokava pridigo: »Mlado srce, drhteče od ljubezni do mene, veš li, kdo sem jaz? . . . Jaz sem sirota, prezirana, teptana, preganjana . . . Jaz sem bila, ki sem danes ob mraku stala ob tebi in te močila s solzami . . . Se še spominjaš . . . Plakala sem nad tvojim padcem, plakala nad tabo, ki te moje srce ljubi, plakala sem nad du-

šo, ki zavoljo mene in z mano trpi... Plakala sem nad trpečim srcem, ki me ljubi s sveto in čisto ljubeznijo...» itd. Pa se poljubita in pri poljubu krasna deva »zastoka«: »Pojdi, ljubljeni, ne morem iti s teboj, priklenila me je na ta kraj železna roka. Pojdi, dragi, med svet in vžigaj srca svojih bratov in sester z ljubeznijo do mene! Združi jih v veliko, nepremagljivo armado. Kadar to storiš, pridi sem in svobodna bodem. Jaz sem tvoja mati — domovina!...» Večen popotnik nadaljuje svojo trnjevo pot in plaka... Imel sem že pripravljene moralne pridige o nepoboljšljivem fantu in se sklenil jokati nad njim, ko sem začel čitati odlomek »Pojdi...» Ko sem končal, je »popotnik plakal«, jaz sem se pa zasmel, sebe prijel za ušesa in se vprašal na glas, ali sanjam. Namreč nisem verjel, da je še kdo na svetu, ki bi tako pisal o ljubljeni domovini. Saj nismo več v taborskih časih! O domovini kot abstraktnem pojmu je že napisano dovolj, piši o ljudeh, ki so v ti domovini, izvrši nalogo, ki si jo prejel ob slovesu in kot dokument svojega poslanstva imej vedno pred očmi trden sklep, da tako ne smeš pisati več, kakor je napisan »Nočni sen«. Kadilo se mi je pa prav posebno ob Tvojih »krasnih, miledoneče strune, nebeške oči« itd.

Hotimir. Vrnil ga ji je svet... Ni slabo pisano, iz silhuete diha čuvstvo, a žalibog, da je ta zgodba o sinu, ki gre v svet, pade in si želi nazaj, že na vse mogoče načine obdelana. Prilika o izgubljenem sinu je pa vendar še nedosegljiva. Zato začnimo že enkrat z originalnimi stvarmi, če ne, pa raje nič. Pogreta jed pokvari tek in pogrete snovi, po vedno isti šabloni obdelane, pokvarijo okus občinstva in umetnika. Meni se zdi to kakor tiste slike, na katerih so nosile osebe napisano ime na jeziku. V lepem in bogatem svetu si, opazuj, doživljaj in piši še! Pa ne piši mi celih litanij o hrepenenju in ne o odpuščanju, na to imajo drugi že intabulirano pravico in te lahko tožijo radi motenja mirne posesti. Pustimo jim to. Mladi fantje moramo v neodkrite svetove; če smo dovolj močni, bomo zmagali in kaj našli, če smo lahki, nas bo pa voda odnesla. Boljše je, da nas ni, kakor pa da živimo ob melinah, ki so jih že drugi zvečili. Če kaj pišemo, moramo pisati iz duše, ob kateri se odbija sedanja doba, boj moramo napovedati hrepenenjenjavanju, ne kakor bi zametovali to literaturo in ji odrekli veljavo, ampak raditega, ker jo priznavamo, zato pa iščimo druge svetove in druga odkritja.

Pozdravljam lepo vse in kličem na svidenje spet.

N. V.

Imamo pa tudi nekaj futuristične literature že, kakor boste razvideli: naj sledi torej:

Padanje solca mračenje soba dim prerivanje
vzdohli zrak luč umiranje plapolanje
vino razlivanje
zvenenje kozarcev grgrajoč glas preklinjevanje
trda pest udarci mizna plošča pesem cvilenje
tenor ubit bas objemanje poljubi mokri brki
topo strmeče oči govorjenje
vsakdanjost politika cigan berač slepar
zaripli obrazi krvave obrvi napete žile
cigan berač slepar
stisnjene pesti pozornost roke čile
molk pesmi vzpenete ustne naskakajoča poza

smrkavec vpraševanje
 smrkavec udarec razdejanje
 padec stoli prah vpitje ubite črepinje
 hreščanje stekla mokra tla
 pok lesa
 gostilničar vršeče stolice pok
 krik odrevenelost omahovanje prsa kri
 ženske razpletene lase jok
 nezavest množica vzpenelost divjanje zveri
 luč tema . . . tihota . . . tavanje . . . mir . . .
 Noč zvonik udarci ura polnoč polovica
 daljava pesem umiranje.

Pretep.

Stvarco mi je poslal dober prijatelj, ki je hotel dati nekaj ilustracije o futurističnem gibanju, jaz sem jo vtaknil kot rariteto tu sem.

Poročilo o hrvaško - slovenskem kat. shodu v Ljubljani. Izda: pripravljalni odbor.

Če so bili dnevi tega kat. shoda res zgodovinski, kakor smo govorili, potem smo lahko pričakovali, da se tudi zgodovinsko zabeleži. S tem namenom je res nastala knjiga čedne zunanosti in finega papirja in dobrih slik, veren in dostojen zgodovinski dokument pa ni. Kdor ve, kako se ob takih prilikah, kakor je bil kat. shod, sestavljajo poročila za dnevnike, notabene politično časopisje, kako spretne uredniške roke znajo tuptam važno dejstvo, ki je zabeleženo malo obširneje — skržiti do popolne neresnice, tisti sme trditi, da to uradno poročilo ne more biti dobro — saj ni drugega kakor ponatis iz dnevnikov z marsikaterimi napakami vred. Tisti, ki imajo dober spomin, celo pravijo, da govorov dr. Brejca in dr. Lavrenčiča ni, kakor sta bila govorjena! Kdo to razloži? Nihče ne more zahtevati, da bi se dobesedno objavilo vse, kar se je govorilo in zgodilo — a najvažnejše govore bi radi videli vestno popisane — ostalo pa harmonično obdelano po relativni vrednosti. Knjiga bo res služila dobro — kakor pravi reklama — organizatorjem, več pa ne bo, po uredbi in obdelavi zaostaja celo za poročilom o predzadnjem katol. shodu. Dijaško zborovanje, s katerim se je kat. shod začel, je potisnjeno med »druga zborovanja ob času katoliškega shoda«, nekdanja »avantgarda« s trakovi je delala torej preglavice pred in po shodu. Anahronizem semalitja! Knjiga končno nima enotnega tiska — polno je tiskovnih napak — ali se je tako mudilo? Nesrečno tiskarsko gibanje!

Fr. Koblar.

Ali smo res taki? Nekdo se je izpotaknil ob Kat. bukvarno, ker priporoča med drugimi knjigami tudi Deželičeva romana: »V službi kalifa« in »V burji in viharju« in utemeljuje svoje ogorčenje samo s tem, da sta bili knjigi tiskani v Učit. tiskarni v Ljubljani. Gosp. Deželič, hrv. predsednik slov. hrv. kat. shoda, se čuti upravičeno razžaljenega, ker ne smejo katoliški Slovenci čitati njegovih knjig radi tega, ker niso tiskane v Kat. tiskarni. Ali je morda že pregrešno, samo pogledati Učit. tiskarno? Ali ne more iziti iz nje prav nič dobrega? ... Kdo bi se nam ne smejal!

Ivan Žgur.

